

A POLGÁRI TÁRSADALOM ÉS A HADSEREG.

ÍRTA:
NAGYMEGYERI VITÉZ RAICS KÁROLY
(ky. ALTÁBORNAGY.)

ÁRA FÜZVE: 280 P; KÖTVE: 360 P.

A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT (BUDAPEST,
VIII. SZENTKIRÁLYI UTCA 28.) BIZOMÁNYA.

MINDEN JOG FENTARTVA.

CSITÁRY G. JENŐ KÖNYVNYOMDÁJA SZÉKESFEHÉRVÁR 1928.

Előszó.

Előre kell bocsátanom, hogy ez a könyvecske folyó évben a „Pesti Hírlap”-ban ugyanezen a címen megjelent cikkeimet némi módosítással tartalmazza a „Néplélek ereje” című közleményem kibővítésével.

*

A nemzeti élet nagy választóvize, a háború, sok értéket és értéktelenséget termelt ki az emberi lélekből. Oly erők és gyengeségekre mutatott reá, melyeket a jövő érdekében kihasználni egy élni akaró nemzetnek nemcsak joga, de kötelessége is. Ezek az erők és gyengeségek a megváltozott idők szellemében rejlenek.

Kétségtelen, hogy jelen történeti idők mélyreható változások árnyékát vetik előre, melyek nemzetünket szinte holt bizonyossággal fogják érinteni. Minél jobban áthasonul ez a szellem a nemzeti egység jegyében, annál szilárdabb erőt fog az a nemzet jövő sorsának intézésében képviselni is. Az is bizonyos azonban, hogy legelőször a polgári társadalom és a hadsereg vezető elemeinek kell ezt az igazságot megérteniök és a szerint egymással összhangban cselekedniök. Hiszen ezért vezetők!

Következőkben tehát néhány lappangó, de kétségenkivüli, olykor tudatosan, máskor öntudatlanul is félreértést okozott olyan igazságra fogok rámutatni, melyeknek a jövőben fokozott érvényt szerezni annyit jelent, mint növelni a nemzet egységét, tehát a hadsereg erejét is.

Bár igaz, hogy minél több együtthatóból áll valamely teljesítmény, annál nehezebben jön is az létre, azonban, ha a kölcsönös jóakarát megvan, a mielőbbi siker létrejöttében sem kételkedhetünk.

Szilárd a meggyőződése, hogy ez a kölcsönös jóakarát mind a polgári társadalom, mind a hadsereg részéről megvan, ami elő fogja idézni azt, hogy a nemzet mielőbb meg fogja találni önmagát.

Egy ezer éves hadi múlt dicsőséges emlékei bizonyító erővel kötelezik erre!

Szerző.

A nemzeti jellem és viszonya a hadsereghez.

Mielőtt valamihez hozzáfogunk, tisztában kell lennünk avval a céllal, melyet munkánkkal elérni akarunk. Ugyan mi lehet más célja a polgári társadalom és a hadseregről irt alábbi fejtegetéseimnek, mint a kettőnek *közelebbhozása*, sőt *összeforrasztása*?! Hát van erre különösebb szükség? Soha sem volt arra nagyobb szükség, mint ma, mikor az *egységes nemzeti gondolatnak* a gyakorlati életben megszilárdítása terén olyan sokat vétkeztünk. Hát Rothermere lord jogosan nem arra kér-e folyton bennünket, hogy *tartsunk össze, legyünk egyek*, mert ő törekvéseinek sikerét nemcsak ügyünk igazságában látja, hanem abban az *egységben* is, mellyel annak — legalább lelkileg — nyomatékokat tudunk adni és védelmére tudunk kelni?! De szembeszökő módon adott e gondolatnak kifejezést miniszterelnökünk is, midőn a közel múltban nyíltan kifejezte, hogy ennek a nemzetnek apraja-nagyja, öregje-fiatalja, gazdagja-szegénye csak *egyért* élhet a jövőben, hogy t. i. ennek a *nemzetnek egységét* újra helyreállítsuk.

Nemzetünk végzetében csodálatos jelenség a *papírforma*. Ez pedig azt jelenti, hogy az írásban minden *másképpen*, rendszerint jobban, vagy — mondjuk — *elméletileg helyesebben* van, mint a gyakorlati életben. Miért van ez így? Azért, mert az elmélet és gyakorlat közötti küzdelem ösztönyszerű megnyilatkozása volt elszigetelt, létéért évezreden keresztül szívos kitartással küzdő nemzetünk

sajátossága, mely mindég *kivételes helyzetéhez mértén* tűzte ki céljait és szabta meg feladatait. Már pedig minden elmélet rombadől az élniakarás hatalmas ösztöne előtt.

Jól jegyezzük meg, *önfentartási és nemzeti küzdelmeinkből* folyó magunk feletti szabad rendelkezés és az ebből önként következő önállóság utáni vágy, további a faji és a nyelvi elszigeteltség teremtette meg a mi *különleges helyzetiünket*, melyet annyian nem értenek meg, sőt félreértnek. Természetes, hogy ilyen viszonyok között az idők folyamán egészen *sajátos nemzeti jellem* fejlődött ki bennünk, mely az ország egyes részein uralkodó évszázados idegen megszállás, befolyás és más népfajjal keveredés következtében lényegesen eltér egymástól. Könnyen belátható, hogy erre a *nem egységes* nemzeti jellemre valami nagyot és maradandót építeni igen nehéz, azt tehát előbb a *régi magyar jellem* szintjére kell felemelni. Könnyen felmerül most már az a kérdés, hogy milyen is volt hát tulajdonképpen az ősmagyar jellem? Erre lényegében megfelel a történelem, mely különösen a *becsület*, az *adott szó szentsége*, a *családi élet tisztasága*, a *hűség* és a *vitéség* erényeit emeli ki, mint olyan erkölcsi értékeket, melyek fajunk államalkotó és fenntartó képességét határozottan jellemzik. Aszerint, amint ezen erényeit megszilárdítani, hibáit megszüntetni tudta, vagy azokat még tetézte, a tökéletesedés útján is előrehaladt, vagy visszamaradt. Jellemfejlődési vonalának ingadozása tehát mindég hű visszatükrözője volt igazi boldogságának. Azt állandóan emelkedő irányban tartani, a *nemzetté illetőleg nemzet-nevelés* nagy és hálás feladata. Az a két nagy szervezet, amelyekben belül ez a cél megvalósítható, a *polgári*

társadalom és a *hadsereg*. Hozzáteszem azonban, nem azért említettem külön a kettőt, mintha céljaik eltérők volnának, hanem azért, mert a nemzetisék illetőleg nemzet-nevelés nagy munkája főként e két jellegzetes területen folyik le.

Valami olyasmit alkotni, ami *valamennyiünk* vágyának, akaratának, természetének, törekvéseinek és céljainak egyaránt megfelel, bizonyos fokig lehet ugyan, azonban sehogysem kívánatos, mert *elszintelenedik* a jellem és mint ilyennek *elvész az értéke*. A magyar nemzeti jellem legjellegzetesebb vonásai javára tehát, — ha szükségesnek látszik, — oly *engedményeket* kell tennünk, melyek folytán azok a maguk *eredetiségében* nemcsak *kidomborodnak*, hanem *továbbfejlődésre is alkalmasak* lesznek. Ennek a nagy célnak a biztos felismerése mellett jöhet csak létre a nemzetnevelés ama szilárd irányzata, mely a maga kitűzött nagy célja, a *nemzeti boldogság* felé ingadozás nélkül halad.

A magyar jellemnek egyik kétségen kívül legkényesebb oldala az *engedékenység hiánya*, minekutánna nálunk többé-kevésbé mindenki azt hiszi, hogy ő az okosabb, tehát neki van igaza.

Egyrészt a józan belátás, másrészt az elfogult előítéletek alapján megmerevedett egyéni vélemények, sőt meggyőződések különféleségével szemben az *engedékenység hálátlannak látszó*, olykor bizony *lemondó* feladatát vállalni: alig nevezhető magyar jellemvonásnak. A józan belátástól az elfogultságig igen hosszú még az út, melynek burkolata az *önmegtagadás* gránit köveitől a *csökönység* és az *önámításnak* a természetes talajon vezető csúszós és sáros rétegéig minden változatban szerepel.

De nehéz ez az engedékenység még azért is,

mert a magyar nemzeti jellem legjellegzetesebb vonásainak felismerése terén nemcsak eltérők, hanem sokszor ellentétesek is a vélemények. Az engedékenység tehát mindég *önmegtagadáson* alapszik. Ez utóbbinak hiánya ellenben mindég az elfogultságnak a kiinduló pontja,

Ingatlan az a meggyőződés, hogy ez az *elfogultság* az államélet egyik szerve iránt sem nyilvánult meg oly mértékben, mint a *hadsereg* iránt, sőt tovább megyek, nem annyira a nagy háború előttivel, mint inkább a *nemzeti hadsereggel* szemben, aminek az okát *részben* jelenlegi viszonyainkban kell keresnünk.

A nagy háború lezajlása óta majdnem minden téren nem is sejtett olyan óriási változások állottak be, melyek az érintett szervezeteknek úgyszólván gyökeréig hatottak le. Ezek a nagy külső hatások sok esetben az *elvek* életképességének fokmérői voltak, máskor ellenben a lényeg fenntartása mellett csupán módosították azok alkalmazását.

A legnagyobb változások központjában kétségtelenül a *hadsereg* állott, mert a megváltozott közjogi helyzet folyamán immár *önálló* lett és ebből folyóan *új célokat és új feladatokat* kellett kitűznie, Amíg *ezeknek* az új céloknak és új feladatoknak a *megállapítása* a nemzet általános helyzetének alapos megértését tételezi fel, addig azok elérésére, illetőleg a feladatok megoldására alkalmas eszközök megválasztása a hazafias lélek ösztönös munkája.

Talán nincs még egy nemzete a világnak, melynél a *rokonszenv* érzése — még a legéletbevágóbb kérdésekben is — olyan elsőrendű szerepet játszana, mint a magyarnál. A rokonszenvtől áthatva szebb színben látunk meg mindent; lényegtelen hibák felett elsiklunk, vagy azokat kiküszö-

bölni segítjük. Ha ellenben előttünk valaki vagy valami ellenszenves, ennek hiányait mindég megnagyobbodva látjuk magunk előtt, azt megsemmisíteni, vagy legalább is csorbítani igyekszünk életfeltételeit.

Keresztény erkölcsi felfogásunk és egyetemes emberi gyarlóságunkból folyóan azonban minden kérdést *jó indulattal* kell kezelnünk mindaddig, amíg az a nagy nemzeti célt szolgáló lényeg rovására nem esik. *A jó indulattal tehát csak az ügyet szolgáljuk.*

Más kérdés azonban nekünk egyénileg nem tetsző okokból az *ártaniakarás* csak azért, mert valaki vagy valami előttünk ellenszenves. Ilyen eljárással nemcsak *igaztalanul* vétünk a különben érdemessel szemben, nemcsak az ügy sikerét tesszük esetleg kockára, hanem példánk nyomán elégedetlenséget, elkeseredést, sőt gyűlöletet is szítunk. Távol legyen tőlem annak a feltételezése, hogy mindaz, amit mi rokonszenvvel nem kezelünk, az csak az ellenszenv érzését válthatja ki belőlünk. E két véglet között a határozatlan *közöny* ül, mely a hadsereg kérdésében vagy teljes érdektelenséget árul el, vagy pedig önérdékből mindaddig tartózkodik *nézetet* nyilvánítani, amíg erre nem kényszerül. A közöny tehát a körülmények mikénti alakulására várás *szerepét* is betöltheti, melyet azután saját javára igyekszik kihasználni. Mintha jól ismernők a közönynek ezt a jövedelmező fajtát, mert az — részben legalább — a nagy háború előidézte természetellenes állapotnak a szülöttje.

A hadsereg fontos nemzeti kérdését tehát három szempontból kezelhetjük, u. m. *rokonszenvesen, ellenszenvesen* és *közönyösen*. Én azt hiszem, hogy

jóindulatúan kezelt eljárás mellett közel járok az igazsághoz akkor, midőn a hadsereg iránti rokonszenvet 25%-ban, az ellenszenvet ugyanennyiben, míg a közönyt 50%-ban állapítom meg. Ezt az utóbbi csoportot azután a felénél jóval kevesebb arányban a *jóindulatú*, a nagyobbik felét ellenben a *rosszindulatú* közöny javára lehetne elkönyvelni. Minden, a multak könyvéből, a történelemből okulni tudó józan gondolkozású *ember* előtt elvitázhatatlan tény, hogy Magyarország az ő földrajzi *helyzeténél*, faji elszigeteltségénél, továbbá az őt körülvevő ellenséges népek gyűrűjénél, — mely ma szorosabb, mint valaha volt — és a népvándorlás kora óta nagy vándorló népfajok használta átvonulási és harcterületénél fogva, itt ezer éven át *katonai államot* igyekezett fenntartani. Mikor ez valóban sikerült neki (Szt. István, Szt. László, Kálmán, III. Béla, Nagy Lajos, Hunyadi Mátyás), akkor volt itt mindenki a legboldogabb. Mivel pedig Magyarország az ő ezer éves küzdelmeit mindég *Önfenntartási szempontból és nemzeti* jellegének megóvása végett vívta, mi sem természetesebb, minthogy emez örökös küzdelmek a magyar faj *jellemére* a *katonai erények* bélyegét nyomták reá. Legfényesebb bizonyítékát ennek nagy háború alatt az a tény szolgáltatta, hogy a legnehezebb feladatok végrehajtására — ha csak lehetséges volt — következetesen mindég a hűségben és vitézségben többszörösen kipróbált magyar csapatokat alkalmazták. Az ő harcratermettségüknél fogva ismerte meg a világ a „*magyar*” nevet, melynek becsületet és dicsőséget szereztek. Nagy volt tehát a mi bennünket közvetlenül fenyegető ellenségeinknek aggodalma, mikor a Napoleon-diktálta tilsiti béke másolatában, az u. n. trianoni

békeparancsban, e minden oldalról fenyegetett és megcsonkított országnak mindössze 35.000 emberből álló zsoldos hadsereg tartását engedélyezték. Ezzel kétségkívül azt akarják elérni, hogy a magyar ifjúságból még a csiráját is kiöljék azoknak a férfiúi és katonai magas erényeknek és képességeknek, melyek a magyar nemzet fennmaradását itt ezer esztendőn keresztül biztosították.

És vájjon a következő tapasztalások nem azt látszanak-e igazolni, hogy ellenségeink jól számítanak? Pl. egy iskola ifjúsága a történeti Magyarország határainak visszaszerzését 95 százalékig a „kultúrfölény” elvén és csak 5 százalékig reményli a fegyverek erejével. Ez az adat valóban megdöbbentő szellemre vall, mellyel ifjúságunkat — látszólag legalább — hivatalosan mételezik. Továbbá az irredenta versek szavalásának betiltása (?), illetve ilyenek szavalása miatt egy tanulónak a kizárása, mert „szent gyűlölet”-ről mert beszélni: mindez valóban ellenségeink szándékai szerinti szolgálai végrehajtása a nemzet lelkét megfertőzni akaró trianoni békeparancsnak. Mindezek nem szórványos jelenségek, mert hasonló magatartás tapasztalható a sorsával elégedetlenkedő azon társadalmi osztályoknál is, melyek nevelésüknél és politikai pártállásuknál fogva elvi ellenségei a Haza fogalmának és annak határok közötti beillesztésének, tehát a hadseregnek, mint annak védelmére hívatott legfőbb szervezetnek is.

Ezek után azt kérdezem, nem voltam-e tulenyhe a közvéleménynek a hadsereg iránti érzésének említett százalék-arányok szerinti megítélésénél? Hangsúlyozom, mivel ma katonát csak igen korlátolt mértékben tudunk tartani, illetve kiképezni *ifjúságunkat kell a honvédelem céljaira alkalmas,*

fegyverbíró, edzett, vagyis katonai és hazafiúi erényekben gazdag szellemben nevelni. Hazafiúi örömmel ismerem el azt, hogy ha ez a szándék általában tessék-lássék módjára fenn is áll, hol van azonban még ennek komoly megvalósítása a „kultúrfölény” mai ködös világában, mikor az igaz magyar jellem képzésének rovására — sajnos — még mindig az elméleti ismeretek halmaza az az egészségtelen célkitűzés, amelyre törekszünk?!

Kiváló férfiak példaadó összetartása.

A német nép *erkölcsi újjászületésének és fel-emelkedésének az eszméjét 1807-ben* Stein, az akkori kormányelnök és Scharnhorst az akkori hadügyminiszteren kívül még egy sereg kiváló ember (Gneisenau, Clausewitz, Fichte, Jahn, Humbold, Hufeland, Arndt stb. stb.) szolgálta szive és lelke minden erejével. Ezek a nagy hazafiak tekintet nélkül arra, *polgárok vagy katonák voltak-e*, a legszorosabban *összetartva*, egymást támogatva *valóban példát mutattak arra, hogyan kell a hazát válságos időben egyesült erővel szolgálni*. Ők akkor olyan szellemet teremtettek meg, melynek felülkerekedésétől még ma is félnek a franciák. Én csak arra a három hivatalos beszédre utalok, melyek 1921-ben, Napóleon halálának 100. évfordulója alkalmából Párizsban (az „Invalidusok templomá”ban és az ezen alkalommal tartott csapatszemlén) és Ajac-ióban — a nagy császár szülővárosában — Foch, Franchet d'Espérey tábornagyok és Barthou hadügyminiszter részéről hangzottak el, melyek kétségtelenül igazolják, hogy Stein, Scharnhorst és társainak nagyszerű munkája milyen élénk emlékezetében él a franciáknak.

Elvitázhatatlan az a tény, hogy bármilyen nép vagy nemzet történetének tanúságait aszerint kell megválogatni és alkalmazni, amint az az illető *nép vagy nemzet jellemének* megfelel. Csak eképp válhatnak említett tanulságok az illető nép vagy nemzetnek igazi hasznára. Hogy áll ez a kér-

dés jelenleg nálunk? Megállapítottam már, hogy a mi faji jellemünk nem egységes, mert hiányzik belőle a „nemzet” fogalmának legfőbb ismertető jele, a *lelki egységülés*. Azon egyáltalán nem lehet csodálkozni, hogy ez mind a mai napig végbe nem ment, hiszen a *nemzetté nevelés* nagy munkája, mely a *lelki egységben* jut kifejezésre, a mohácsi vész óta szünetelt. Az általános *nemzet nevelés*, mint a nép erkölcsi újjászületésének eszköze, csak most indulhatott meg. A faj és felekezeti különféleségek, a nevelő tanerők különböző kiképzési foka és alkalmassága, az iskoláknak egymástól eltérő tudományos hivatása és ennek megfelelő különböző műveltség nyújtása stb. stb. mind megannyi ok arra, hogy a lelki egységülés nagy és nehéz munkája csak lassan és fokozatosan haladjon előre. Majd csak ennek a *mai*, a legellentéteesebb eszmék iránt is annyira fogékony, sőt azzal telített, épen ezért *kevésbé erős jellemű nemzedék* kihalásával fogunk nagy munkánk sikere felé óriási lépéssel közeledni.

Ne gondoljuk azonban, hogy ez az erkölcsi újjászületés, vagy ha úgy tetszik, nemzeti átalakulás *erélyesebb modorban nem haladhatna*. Tudvalevően az emberiségnek mindenkor a *szükség, jó példa* és a *szeretet voltak* a legnagyobb tanítómesterei. Ezt a liárom tényezőt tehát céljaink érdekében megfelelően ki kell használnunk. Bár a legnagyobb *szükség* helyzetünkben adva van, azonban a *jó példát* és a *szeretetet* még mindig nélkülözzük. Pedig a magyarban a *felsőbbség jó példaadása* gerjeszt tiszteletet, melyre annál nagyobb szükség van, mennél inkább magára van hagyatva a nép, mennél műveletlenebb a „magyar parlag”, mennél jobban hatása alatt áll még a nagy háborúnak és az azt követő forradalmaknak, melyekből csak azt a szomorú tanulságot

jegyezte meg magának, hogy a legtöbb véráldozatot mégis csak ő hozta. Azt várja tehát, hogy nagy vérvesztesége fejében legalább *nyomorát enyhítik*, erkölcsileg pedig azzal méltányolják, miként őt *fel-emelik*, felvilágosítják, beavatják, a köznek olyan részesévé teszik, mely öntudatát szilárdítja, önérzetét emeli, az egységes nagy nemzeti munkára, az *összetartásra* tehát *alkalmassá nevelik*. Ezt a jó példát azonban ma csak nagyon szórványosan látja, épen ezért azt kell tapasztalnia, hogy az az *összetartás* elsősorban *fent hiányzik teljesen*. Mindenekelőtt az a tátongó ür tűnik fel előtte melyet egyrészt az irigységgel határos *féltékenység*, másrészt a beteges *túlérzékenység* támasztott a polgári társadalom és a hadsereg között. Igen érdekes a magyar társadalom e két hatalmas osztályának a lélektana. Ez a kettő *nem is ismeri egymást*. Az életben úgyszólván csak a látszat kedvéért ünnepélyes alkalmakkor találkoznak egymással, melynél még az udvarias forma betartása is hézagos marad sok esetben. Egyébként pedig köztük szó sem lehet arról a *szellemi összhangról*, mely csak a megértő együttműködés eredménye lehet. A katonák — talán bizonyos elfogult előítéletből, mely az irántuk tapasztalt ellenszenv érzésből táplálkozik — óvakodnak a *tudományos világgal közvetlenül* is behatóan összeköttetésbe lépni, amire különben sem kapnak sehonnan sem ösztönzést. A tudományos világ ellenben a katonai tudományok iránt alig, vagy sehogy sem érdeklődik, azokat többé-kevésbé antimilitarista szellemből, melyet felületes háborús tapasztalások, vagy csupán egy évi önkéntesi katonaismeretek fűtenek, inkább lebecsüli. Mintha azt gondolnák, hogy az igazi tudomány kifejezője csak az „Oklevél” lehet.

Hát lehet-e nálunk ilyen körülmények között arról szó, hogy a polgári és a katonai elem legértékesebbjei a kölcsönös megértés jegyében a nemzeti felemelkedésért együtt dolgoznának, miként a poroszok az 1807. után megtették?

Egységet összetartást csak az ily módon mutatott jó példa alapján létesíthetünk. Mi oly nehezen tudjuk még a legkisebb áldozatot is meghozni a mi önző kényelmünk rovására. Talán azt állíthatnám, hogy önzésünk, kényelmünk olykor nagyobb, mint a haza szeretete. Olyan — még gondolatnak is irtózatossá — valami nemzetközi természetű közöny vesz erőt rajtunk hazafias kötelességeink teljesítése közben, mely abban jut kifejezésre, hogy a nekünk kevésbé tetsző kérdéseket gyökeresen nem akarjuk megoldani, csak elodázzuk. Majd megcsinálja, ha akarja, az, aki utánunk jön. Fájjon annak a feje. Természetes, hogy ez a megoldás később sok esetben még nehezebb lesz. Bennünket teljesen kielégít az a tudat, hogy bizonyos hibák károk stb. ellensúlyozására vagy elkerülésére *törvényeket* alkotunk. Azal az azonban, hogy ezeket a gyakorlati életben hogy hajtják végre, már keveset törődünk. Amilyen sok jogi és alkotmány iránti érzéssel, továbbá a gyakorlati élet ismeretével alkotjuk a törvényeket, éppen olyan felületes érzéssel t. i. a magyar lélek ismerete nélkül és a magyar történet tanulságainak mellőzésével kezeljük azok végrehajtását és engedjük azokat a hazafiatlanság, a ravaszság stb. és az önzés szabad prédájává a szegény, a gyenge, a tudatlan, a gyámoltalan kizsákmányolására annak védelme helyett.

Így keletkezik a bizalmatlanság fölfelé.

Ekép tehát nagy ingadozássá, tántorgássá fajul mi nemzeti életünk, melyben mindenki elsősorban

„régí jó békevilág”-ban megszokott megélhetéséért vagy úri kényelméért küzd. Pedig azok az idők nem térnek többé vissza! De ne is jöjjenek az *elfajult* szabadalvűségnek méltánytalanságra, erkölcstelen-ségre és azok nyomán romlást és züllést és pusztulást előidézö hatásával.

Mindez egy okkal több arra, hogy az a sok, nemesen és önzetlen hazafiséggal gondolkodó, *értékes férfiú összetartson* és ne engedje magát megfélemlíteni semmitől. Elvégre *mégis csak a jónak kell diadalmaskodni, így kívánja ezt az erkölcsi világrend törvénye.*

Nemzeti hadseregünk íme ebből a társadalomból származik. Amíg azonban annak *tisztikara*, mint a régi nagy hadsereg tisztikarának maradványa, más, magasabb gondolatvilágban nevelkedett, addig a jelenlegi hadsereg *legénységnek nagy része* csupán a megélhetés kényszerítette *szükségből*, mint ahogy ő magát nevezi, „*katoná napszámos*”-ként szolgál. E két elem között a műveltség terén tehát óriási ür tátong ami pedig a kölcsönös megértés és eredményes együttműködés terén csak hátrányos ki hatással lehet. Ilyen körülmények között a tisztikart és a legénységet csakis *a feltétlen hazafias megbízhatóság és tisztesség* aranyhídjával lehet egymással összekapcsolni. Milyen egyszerűnek és természetesen látszó föltételek ezek és mégis aránylag milyen *kevesen* vannak e szempontból *kifogástalanok*, olyanok t. i., akik magukat 12 évi tényleges katonai szolgálatra *áldozatkész hazaszeretetből* elkötelezték. „Áldozatkész hazaszeretet,” hogy férhet ez meg az anyagiasság, mint a mai korszellem lelket és szívet egyaránt züllesztö vezéreszméje mellett!? Hiszen még a megengedett 35.000 létszámot sem tudjuk *ilyenekkel* betölteni. 10—12.000 a való-

ban fennálló hiány. Ha most még azt számítjuk, hogy az így megmaradt 22—23.000 embernek egy hatalmas százaléka — szégyenemben nem akarom leírni, hogy mennyi — a börtönben ül, tisztában lehetünk sorozatos bűneinkkel, melyeket a hadsereg — tehát a haza — irányában, előbbivel, szemben kifejtett elfogultságból folyóan következetesen elkövettünk és elkövetünk.

Igen a *haza ellen* is! E tekintetben csak arra, még a háború előtti időkből származó tényre akarok rámutatni, mely szerint az országgyűlés mindkét háza a hadvezetőségnek a tüzérség fejlesztésére vonatkozó javaslatait következetesen elvetette, ami a hadsereg háborús felkészültségére a leghátrányosabb visszahatással volt. A nemzet virága itta meg ennek a levét még a háború kezdetén a technikailag jobban felszerelt ellenséggel szemben.

Mindez csupán annak a beteges szellemnek a hű tükörképe, mely egyik legégetőbb és legfontosabb nemzeti kérdésünk, a *honvédelem* terén érezteti a maga ártó hatását legjobban. Újból hangsúlyozom tehát, a polgári és katonai legértékesebb elemek megértő közeledésére, összefogó, jellemnevelő munkájára van szükség, mely az *egységes nemzeti gondolat* elvén az *egységes nemzeti társadalmat* valósítja meg e sokat hányatott nemzet jobb és szebb jövőjé érdekében.

Egészséges, erős hadsereg csak egészséges, egységes társadalomból fejlődhetik. Végeredményben pedig minden győzelemnek ez a titka.

A nemzeti közszellem.

Nemzetünk mai állapotát minden becsületes magyar hazafinak csupán „átmeneti”nek kell tekintenie. Széchenyi szavai szerint az „ige és lélek ellen való legsúlyosabb vétünk” juttatott ide, mert csak a külsőségeknek éltünk, míg a *halhatatlan lélek* munkálását következetesen és tökéletesen elhanyagoltuk. Mintha nem is létezett volna ez a terület számunkra, mely mindenkor az *eszmények termő*-, a *tetteknek* pedig *szülőföldje* volt és marad, amíg ember e földön él.

A volt német császár, II. Vilmosnak beszédgyűjteményéből jegyeztem ki magamnak alábbi, régen ismert történetet, melyet a császár még 1892-ben az „átmeneti állapot” megvilágosítására mondott el a bradenburgiak előtt: „A híres angol tengernagy, Sir Francis Drake hosszú, fáradságos utazás után Közép-Amerikában kikötve, azt a másik nagy óceánt kereste melynek létezéséről kísérői tagadó felfogásának ellenére, szilárdan meg volt győződve. Egyszer az egyik amerikai törzsfőnök, akinek a tengernagy beható kérdései feltűntek, így szólt hozzá: „Te úgy-e, a nagy vizet keresed, kövess és megfogom neked mutatni.” Erre a tengernagy, — nem törődve kísérői óvó intelmeivel, — a törzsfőnökkel együtt egy nagy hegyre ment. Rettenetes nehézségek után a hegy csúcsára felérkezve, a törzsfőnök a mögöttük elterülő nagy vízre mutatott, melyben Drake azt az óceánt vélte felismerni, melyet előbb már áthajózott. Ezután megfordult a törzsfőnök és körülvezette az admirá-

list egy kis sziklakiugrás körül, mire egyszerre csak feltáruult előtte a csendes óceánnak napsugaras, fenséges víztükre.”

Erről a másik óceánról, a *halhatatlan lélek birodalmáról a legtöbb ember ma sem akar tudni*, miként annak létezését Drake kísérői is kétségbevonták. És itt van minden bajnak a gyökere, mely egy egészséges nemzeti közszellem kialakulását, tehát a nemzeti erők összpontosítását megnehezíti, szinte lehetetlenné teszi. Igaz, hogy átmeneti állapot alatt mást érthetett akkor a németek hatalmas császára, t. i. olyas valami viláგuralmi törekvések megvalósításához vezető ut egyik közbeeső állomásnak rejtett gondolatát és egészen mást, sokkal szerényebb kívánságot kell nekünk értenünk az alatt. A célra nézve azonban egészen közömbös, ha az eredményt ugyanazon az úton keressük. De miféle eredményt? Elsősorban az egészséges közszellemen alapuló, mindent átfogó és összetartó azt a hatalmas nemzeti erőt, mely a hadi technikának minden pusztító csodájához úgy viszonylik, mint a napfény a gyertya lángjához. Mert miként minden világosság a napfény energiájára vezethető vissza, azonképpen termeli ki magából az egészséges és egységes nemzeti közszellem is mindazokat az erkölcsi és szellemi csodaképességeket, melyek nemzeti létünk fennmaradása és biztosítása érdekében elengedhetetlenül szükségesek.

Ezt a nemzeti közszellemet azonban meg kell előbb szervezni. És ez nemcsak azt jelenti, hogy a *legégetőbb kérdésekben egyetértünk*, hanem azt is, hogy minden erőnket és képességünket *jelen legnagyobb nemzeti feladatunk sikeres megoldása érdekében*, vagyis azzal mindig *szoros összhangban* alkalmazzuk. Az egészséges közszellemnek tehát

mindig az *egység a felfogásban* és az *összhang a cselekvésben* voltak az alkotó elemei, melyeket — éppen nemzeti bűneinket ismerve, — a gyakorlati életben talán a legnehezebben lehet megvalósítani.

„Nemzeti bűneinket, a századokon át buján burjánzókat négy bokoraljban mutatja be Széchenyi. Az elsőhöz a hiúság és rokonai, az önhietség, önáltatás, öncsalás tartoznak; a másodikba a lelkesedés és szalmatűz; harmadikba a közreállítás; negyedikbe végül az irigység és szülőttei: a pártviszály és uralomvágy.” De Grünwald Béla még megtoldja e bűneinket eggyel, mikor azt mondja, hogy hiányzik belőlünk egy sajátos vonás, mely a jövővel bíró népek tulajdonsága, t. i. a *sovinizmus*, vagyis a nagyság rögeszméje (mániája), mely kis népeknél talán nevetséges, de többet ér, mint a fásultság, a merészségnek és a lelkesedésnek a hiánya. Valóban tettet bénító bűnök, melyek csak a maradiságnak kedveznek és előidézői annak a felfogásnak, mely mindig a *nehézségeket láttatja meg velünk először*, melyektől tehát inkább *visszarettenni* vagyunk hajlandók, mint azokat *legyőzni*

De van még valami, ami nálunk talán inkább a viszonyok mostohaságán, vagyis az Auszriával fennállott félszeg közjogi helyzetünkből eredő gazdasági viszonyainkon múlt, mint a közönyön. Ez pedig, éppen, úgy, mint Franciaországban: az *alsóbb néprétegek elhanyagolása* századokon keresztül. Amíg azonban az Franciaországban főként a XVII. században, az elnéptelenedés veszedelmében nyilvánult meg, addig nálunk említett néprétegek műveletlenségében, azoknak majdnem az állati sorssal egyenlő szinten tengődő életmódjában és szokásaikban mutatkozott. Ezzel a népréteggel négyszáz esztendőn keresztül senki sem foglalko-

kozott. „Amíg Franciaországban XIV. Lajos híres tábornagya Vauban, a királyi abszolútizmus, a nemesség és a papi hatalom fénykorában ki merte mondani, hogy az alsó rétegek milyen fontosak az állam életében, melyeket tehát az állami terhek célszerű megosztásával és a gazdálkodás fellendítésével talpra kell állítani, addig nálunk csak a XIX. század első felében, Széchenyi és Kossuth fellépésének idejétől *kezdenek* a közgazdaság és szociálpolitika terén foglalkozni a néppel. Hogy is buzdítja a vezető osztályokat Széchenyi a „Kelet népé”-ben? Ti vagytok meghíva egy sarjadék népet megmenteni! . . . Merjete nagyok lenni, ti, kik valami jobbra vagytok meghíva, kik egy szebb jövőnek lehettek urai!” Sajnos népünknek az ő közvetlen vezetői, a középnemesség, ennek visszavonult és zártkörű magatartása folytán bizony *jó példát nem nyújtott* Mindjobban eltávolodtak tehát egymástól és az így keletkezett szakadékot lelkiismeretlen bujtogatók saját céljaikra kihasználták. Könnyen megtehették, hiszen a népnek semmi különösebb oka nem volt a ragaszkodásra vezetőihez. Ezekre vonatkozhatott Ugron Gábornak még a nagy háború előtti időben tett amaz elítélő megjegyzése, hogy t. i. romlott értelmiséggel és gyenge néppel semmit sem lehet elkezdni. Ilyen társadalmi népréteg közreműködése mellett egészséges nemzeti közszellemet kivívni lehetetlen. Egy négy és fél évig tartó nagy háborúnak, az ezt követő u. n. forradalmaknak és idegen megszállásnak kellett bekövetkezni, hogy öntudatra ébredjen a nemzet, vezetői pedig belássák végre, hogy a nép jólétének emelése érdekében sokat, nagyon sokat kell cselekedni, ha arra továbbra is sikerrel akarnak támaszkodni.

Azt a helyes elvet tartva szem előtt hogy a *nemzet ereje és jövője az ő fiatalságában rejlik*, 1921-ben megalkották az iskolán kívüli ifjúság testi nevelésére vonatkozó törvényt (LIII. törvénycikk), mely módot ad arra is, hogy az u. n. „Levente” test-edző egyesületekben *az ifjúság erkölcsi és szellemi továbbvezetéséről gondoskodjanak, annak egységes és egészséges közszellemét tehát ily módon megala-pozzák*. Milyen nehezen jött ez létre! Mennyi megnemértéssel és nehézséggel járt ez, míg végre belátták, hogy a mai anyagias világban a fiatal-ságot tisztultabb légkörbe kell felemelni, ha azt nem akarjuk, hogy rajongóan sovinszta ellenségeink fölibénk kerekedjenek. Milyen sok embernek állott, — sőt még ma is áll — érdekében a világosság előli elzárkózás, ennek az üde öntudatraébredés-nek legalább is késleltetése! Hazafias örömmel állapítom azonban meg azt, hogy ez az érthetetlen magatartás legtöbb helyen csak addig tart, míg a testnevelési törvény igaz értelmével tisztában nin-csenek. Mert az is a magyar maradi (konzervatív) gondolkodáshoz tartozik ám, hogy *minden újítás-tól előbb szükségképen irtózni kell*, hogy később, mikor annak hasznosságát és célszerűségét beláttuk, *annál nagyobb odaadással és eréllyel* lássunk keresztülviteléhez.

Most azt a kérdést vethetné fel valaki, ennyi hátrányos tulajdonság mellett miként volt az lehet-séges, hogy ez a nemzet ezer esztendő küzdel-mes viszontagságai ellenére mégis fennmaradt? Ezt én három fontos körülményre vezetem vissza, t. i. bűneinél *képességei és tulajdonságai mégis csak nagyobbak és fényesebbek*, melyek tehát azt nem-csak ellensúlyozzák, hanem tul is szárnyalják. Másodszor az őt körülvevő *ellenségei* voltak gyen-

gébbek és szervezetlenebbek nálánál, mert öntudatraébredésük késett.

Végül pedig hagyományos *szerecssecsillaga* ezer éven át hű maradt a magyarsághoz; ha tőle időnként el is távozott, nagy veszélyben mégis viszatért hozzá.

Egy nemzet közszelleme tehát mindig a jellemén alapuló gondolkodásán épül fel. Mennél különösebb ez, annál kevésbé egységes is a nemzet közszelleme. Bár a nemzetnek — helyesebben: nemzetté nevelésnek — mindig olyan biztos (pozitív) célokat kell kitűznie, melyek az akkori viszonyokra vonatkoztatva a *legidősebbek*, még sem hallgathatom el ez alkalommal sem a nemzet lelkében immár meggyökeresedni kezdő olyan ártalmas szokások felemlítését, melyek a nemzet jellemét megromtván, annak a *közszellemét is önzővé, széthuzóvá, vagyis beteggé teszik.* Ilyen kellőképpen meg nem róható, szinte már bevett szokás ami közéletünkben az *érdemetlenek pártfogása* (protekció), továbbá a „do ut des (adok, hogy adj), vagy „kéz kezét mos” elvén *kölcsönös szívességek tétele,* többnyire természetesen a közérdek hátrányára. De van még egy harmadik beteges tünet is, t. i. a pályának *nem a képesség és hajlandóság szerinti megválasztása,* hanem a családi hagyományok és önző gondolkodás szülte ama *hamis önbizalom* alapján, mely csak a valamely állásbajutást tartja viszonylagosan nehéznek, míg a követelmények teljesítését a „soha sem volt úgy, hogy valahogy ne lett volna” elvéhez képest sem fontosnak, sem szükségesnek nem véli. Különösen most időszerű ennek az általánosan ismert, a hadseregben is dúló *törtető szellemnek* a felemlítése, mikor „sok az eszkimó, kevés a foka” mondás helyességét részben a tria-

noni u. n. békére alapított gyakorlati élet oly szembeszökően bizonyítja.

Nagyon jól tudom, hogy ezen — immár sajnos — meghonosodottnak tekinthető, nem éppen épületes, annál kevésbé példaadó eljárást, mely a hadsereg szellemére és fegyelmére is, — miként azt látni fogjuk — csak hátrányosan hathat vissza, hirtelen megszüntetni igen nehéz, sőt lehetetlen; de arról is szilárdan meg vagyok győződve, hogy a jóérzésű hazafiak összefogásával e téren is elérhető a *fokozatos javulás*, ami az óhajtott közszellem kialakulásában is igen kedvező és szerencsés haladást jelentene. Csak nem kell *mindjárt a nehézségeket* meglátni, hogy a képzelt akadályok előtt meghökkenve kimondjuk az önmagukban nem bízó kishitűek jelszavát: a „lehetetlen”t.

Azt mondtam, hogy közszellemünket *nemzetfenntartó jellemtulajdonságainkra* kell alapítanunk. Ezek pedig — mint elsősorban katonanemzetnek — *a katonai erények*, továbbá a *becsületesség*, a *hűség* és a *családi élet tisztasága*. Ezek az erények alkotják *a nemzeti élet központi idegrendszerét*, 'melyből a többi idegszál, bár mint mellékhatás ágazik is ki, azonban valamennyien függvényei és közvetítői maradnak az agynak, mint az idegrendszer főfészkének. A nemzeti erők tömörülését ennek a központi idegrendszernek a segítségével kell végrehajtanunk, különben szétforgácsolódnak az erők és okozói lesznek a nemzet pusztulásának, vagy legalább is feldarabolásának, miként azt a régi Lengyelország felosztása, a közel múltban pedig a mi szomorú sorsunk bizonyítja.

A nemzetnevelés feladatai azonban koránt sem szorítkozhatnak ezen *meglévő értékes erkölcsi tulajdonságaink* kizárólagos fenntartására, azok

tehát nem lehetnek csupán szenvedőleges jellegűek, különösen ma, mikor nemzeti létünkért küzdünk. Nekünk, igenis, még fejlesztenünk kell azokat a szenvedélyig fokozott *kötelességérzet*, a tudatos *önfegyelem* és a *felelősségérzet* hatalmas fegyvereivel. Mert jegyezzük meg jól, hogy *az erkölcsi erők soha sincsenek nyugvó állapotban azok elfajulnak, mihelyt nem vágnak többé emelkedni.* Mikor vágyódjanak, ha ma nem, mikor egyedüli *reményünk biztos horgonya csak nemzeti jó erkölcsünk alapján kifejlesztett és minden nehézséggel győzelmesen dacoló szilárd jellem lehet?!*

Vezessük hát az önzésnek oly kihívóan kiálló sziklacsúcsa körül azt a sok ingadozó jellemű embertársunkat és mutassuk meg nekik azt a másik birodalmat, a lelkeknek ama nagy ígértföldjét, ahova bejutni annyit jelent, mint *a történeti Magyarország kapuit megnyitva találni.*

Miként minden nyelvnek az első és legfontosabb törvénye az euphonia, a *jólhangzás*, azonképen jellemezze minden tettünket szigorúan a *keresztyén erkölcsi elvekre* alapított, hozzáférhetetlen *becsületesség*. Hányan, de hányan szomjúhozzák, Uram, ezt az igazságot és mennyien vétkeznek ellene . . . önérdékből!

Íme, a tettek kakophóniája, egymást bántó, lerontó különbözőséggel.. .

Az egészséges közszellemet csak az *igazi becsület* napsugaras levegőjében lehet megteremteni, mert miként azon a másik nagy vizén a napsugár lecsendesíti a hullámokat, azonképen *a szeretet segítségével csak a tiszta becsület tudja kiegyenlíteni az emberek közötti ellentéteket.*

A jóérzésű társadalomnak ezen az alapon mutatott *jó példája* fogja tehát megteremteni azt

az *egészséges és egységes nemzeti közszellemet'*,
mely az erőket hatványozva, nemcsak lehetővé
teszi az új honfoglalást, hanem az ekként újra
birtokba vett Hazának a *megtartását* is időtlen
időig ! . . .

A fegyveres hatalom.

Nyitott kaput döngetnék, ha a hadsereg szükségességét közelebbről indokolni akarnám. Azt hiszem, hogy ezen az állásponton már valamennyien tul vagyunk. Hiszen elég csak a közelmúlt tanulságaira rámutatnom, melyek kormányzó urunk ama mondásának helyességét, hogy: „a nemzet a hadsereggel áll vagy bukik”, oly fényesen beigazolták. Nem volt hadsereg és az ország szabad zsákmánya lett a külső és belső ellenségnek. Azaz, volt hadsereg, de ez már keletkezésének céljánál fogva ellensége volt minden nemzeti gondolatnak és intézménynek és amelynek erőszakosságával szemben a gyávaságig megfélemlített, sőt megalázott polgári társadalom akarat nélkül túrt és tehetetlenül szenvedett.

amíg a régi közös hadsereg *idegen szelleménél* fogva volt rokonszenvetlen a nemzet előtt, addig az u. n. vörös-hadsereget söpredék jellegű, nemzetietlen voltánál és önző hatalmaskodásánál fogva tanulta meg utálni és gyűlölni. Egy négy és fél évig tartó, lényegében idegen érdekekért vívott nagy háború véres tanulságai és a teljesen elvadult köz-erkölcsök mérgező talajából fakadt nemzetközi szellem dülása nyomán és „Trianon” befolyása alatt keletkezett tehát a nemzetnek mai hadserege, a m. kir. honvédség. Sem a keletkezés ideje, sem pedig ennek körülményei rokonszenvesek, még inkább biztatók nem voltak. Amennyire körülnyírbálták a nemzet élő testét, annyira gúzsbakötötték annak még meg-

maradt, helyesebben mondva kegyesen meghagyott csekélyke hatalmát, az ő fegyveres erejét. A „katonasapszámosok”-ról már írtam, most inkább a *tisztikarról* akarok megemlékezni, mint olyanról, melynek a társadalomban a lovaglás szép és nemes sportján kívül még egyéb téren is vezető szerepet kellene játszania.

A nagy háború dicstelen befejezése után a tisztikarnak hatalmas tömege állott rendelkezésre, várva elhelyezkedését. A kiválogatás természetes feltételeképpen mindenekelőtt a nyugdíj igénybe vehető szolgálati évek számát, a magyar honoságot, a nemzeti megbízhatóságot, mely a forradalmak alatti magatartásban nyilvánult meg; szinte hihetetlen, de úgy van, t. i. a magyarul tökéletesen beszélni és írni tudást, végül a háborús viselkedést kellett figyelembe venni. Maradjon nyílt kérdés, hogy ez a kiválogatás minden tekintetben szerencsésen sikerült-e? Miként minden emberi munka gyarló, hogy ne lenne ez még tökéletlenebb akkor, mikor oly számtalan személyes és egyéb érdek játszott közre?! Így volt ez minden más pályán is, — sőt még amolyanabban, — hol a körülményekkel gondosan számoló u. n. „konjunkturázó” hazafiság a jó szív elnézése folytán végre mégis csak felülkerekedett. Végeredményben el kell tehát fogadnunk, hogy az arra hivatottak a kiválogatásnál legjobb belátásuk szerint cselekedtek, mellyel ezt a nehéz ügyet végképpen megoldották tekinthetjük.

Az eként fogatosított kiválogatás azóta is tart, melynek mértékét az időközben felmerülő szükséglet és a Ludovika Akadémiában évente felavatásra kerülő új „főhadnagy”-ok száma határozza meg. Hiszen a tisztikarnak u. n. trianoni létszámát, mely 1750 főt tesz ki, nem szabad túl-

lépni, aminek az újonnan felavatott tisztek besorolása folytán az az egyik következése, hogy immár a századosi rendfokozatban is többen vannak olyanok, akik háborúban egyáltalán nem voltak, amivel az is ki van mondva, hogy a fiatal honvédek egyes, továbbá rajban és szakaszban, — vagyis katonai használhatóságuknak alapjául szolgáló — kiképzését *haditapasztalatlan tisztek* végzik. Ezt most még ellensúlyozni lehet ugyan azzal, hogy előljáróik, — akik ez idő szerint még haditapasztalt tisztek — behatóbban foglalkoznak velük, azonban az idő már nincs messze, mikor ilyenek sem lesznek, akkor pedig újra csak tisztán *elméleti alapon* folyhat a gyakorlati kiképzés, illetőleg a tisztek továbbképzése.

A „haditapasztalás”-nak értelmét azonban nem szabad túlbecsülni, de le sem szabad értékelni. Mert nem az a lényeges, hogy valaki a harctéren sok ideig lett légyen, hanem, hogy ott hol volt és ahol volt, ott *mit csinált, mit látott, miket élt át* és mindezeket a tapasztalásokat, benyomásokat *fel tudta-e* önmagában akként *dolgozni*, hogy azok figyelembe vehető tanulságul szolgálhatnak . . .

Kétségtelen, hogy ha a haditapasztalás kérdését ilyen valószínű alapon vetjük fel, akkor a jelenleg kiképző tisztek haditapasztalatlanságának a helyes mértéken felüli jelentőséget tulajdonítani sem fogunk. Azt az egyet azonban minden körülmények között el kell érnünk, hogy nekünk *minőségileg jobbaknak* kell lennünk, mint a bennünket övező ellenségeknek, mert ezeknek *számbeli nagy túlsúlyát csak így ellensúlyozhatjuk*.

Való tény, hogy ha meglevő, csekélyszámú hadseregünket bármilyen nagyszerűen ki is képezzük, ezzel a háborúban megalakuló nagy nép-

hadsereg minőségbeli jóságán sokat még nem lendítettünk. Hiszen meglevő hadseregünket még annak keretével sem tekinthetjük. Hát akkor hogy lehet hadseregünk minőségileg jobb, mint az ellensége? Erre a kérdésre azonban nem én, hanem Kossuth Lajos válaszoljon, aki a 48. utáni időkben a következőképpen nyilatkozott: „A honvédelem a legnemesebb polgári kötelesség. Neveljük az egész nemzetet honvéddé, tegyük a honvédelemre-képzést a nemzeti közoktatási rendszer lényeges kiegészítő részévé a fakisi iskolától az egyetemig.”

Ez a honvédelemre-képzés pedig nem annyira a tudás, mint inkább a jellem és az akaratnak következetes gondossággal nevelését jelenti.

Azt hiszem, az iránt senkinek sem lehet kétsége, hogy egy az általános helyzet szerint könnyen bekövetkezhető háborúnak, melybe minden valószínűség szerint mi is belesodródunk, *nemzetünk és fajunk léte vagy nemléte felett döntő jelentősége lesz.* Mi sem természetesebb tehát, hogy abban mindenkinek (asszonyoktól a gyermekekig) közvetlenül vagy közvetve részt kell vennie. *Polgárnak lenni annyit jelentsen, mini katonának lenni.* Ettől a tudattól a társadalom minden rétegének mindjobban át kell hatva lennie. Miért is a haditudományok iránti rokonszenvet már a gyermekben kell felébreszteni azzal, hogy már iskolai olvasókönyvébe belevisszük a hadsereg iránti szeretetet, fejlesztjük a hadi cselekmények iránti helyes érzékét és megértőképességét. *Mennyi lelkesítő, felemelő példa marad a gyermeklélek szempontjából kiaknázatlanul, mert vagy nem tudjuk, vagy nem akarjuk azokat kihasználni éppen akkor, mikor a szükség legégetőbben kény szerint reá.* És mindennek ellenére még sem! Az iskola mindig azt tanítsa, amire az

életben szükség van. Ma a katonai tudományok alapfogalmainak az oktatását is — főként a hadi történelmet — kellene tantárgyai sorába fel venni. *Ezekkel foglalkozás a néphadseregek korában ne csak a hivatásos katona előjoga legyen.* Ismét egy mulasztás mely jogosan csatlakozhat a haza elleni sorozatos bűneinkhez, melyet azonban az önáltatás strucc-politikája nem láttat meg velünk.

Beszéljen egyébként Zrinyi Miklós, a költő-hadvezér a kétkedőknek, akinek mindenesetre jobban fognak hinni, mint nekem, aki tehát a többek között a jelenlegihez hasonló viszonyok között levő magyar nemzethez a következőképpen szólott: „A nemzet megmaradásra csak akkor számíthat, ha nagy vész idején minden fiát fegyverbe öltözteti, mert senki a magyart sikeresebben meg nem védheti, senki az elpusztulástól meg nem mentheti, mint a magyar nemzet maga.”

Másik időszerű figyelmeztetése pedig:

„Valamely ország fegyverrel nyeretik, fegyverrel is oltalmaztatik az. Minekünk magyaroknak valamink vagyon, fegyverrel nyeretett az a mi eleinktől, úgy tartalék eddig és nincs kétlés már abban, ezután is úgy kell megtartani; az mi első politikánk fegyver volt, most is annak kell lenni...”

Ha azonban ez sem használna, — hiszen Zrinyi csak egy hadvezér költő volt, — megszólaltatom a legnagyobb magyar *közjogászt*, Verbóczyt, kinek szava a jogászok, — helyesebben jogvégzetek — országában kétségtelenül messzebb hangzik el, mikor azt mondja az ő híres „Hármas könyv”-ének I. részében, a 18. cím alatt:

„A magyar álladalom alávetett részeivel egyetemben, ellenségeknek közepette, tulajdonképpen azok torkában fekszik. Ennek következtében min-

denkor fegyverrel kell azt biztosítani és oltalmazni.” Keményebb érvet a nemzetnek a legsúlyosabb lehetőségekkel számoló lelki előkészítése mellett akarva sem lehetne kovácsolni, mint a lét, vagy nemlétéért vívott elkeseredett harcnak a legkomo-lyabban fenyegető veszedelmét.

És mindezek ellenére — sajnos — a felmentő háború nagy gondolatára neveléstől *eltérő törekvéseket* kell tapasztalnunk a múltjára olyan büszke, katonás nemzetünk fiatalságával szemben. Hiszen én csak azt a megdöbbenően szomorú felfogást említem fel, mely egy háborút nem is látott tudós elméleti elképzelése szerint a háborús nemzedék *erkölcsi és szellemi alsóbbrendűségét* állapítja meg az azóta felnőtt újabb nemzedékkel szemben. Mintha ez a háborús nemzedék volna felelős azért, ahogy őt akkor az életre előkészítették! A háborús és háború utáni nemzedéknek ilyen értékbeni szembeállítására bizonyára *nem alkalmas* arra, hogy lelkesítőleg hasson a nemzetnevelés mai, egyedüli méltó célját t. i. a *történeti határok visszaállításának gondolatát szolgáló fiatalság hazafias igyekezetére*. Ugyan milyen lesz ennek szelleme a nemzetnek léte vagy nemlétéért folyó jövő küzdelmében? Csak vigyázzunk jól, hogy a jelenlegi nemzedék lelkét oly *mélyen átjáró pacifista szellem* meg ne teremje *újra* a közel múlt gyászos tanulsága szerinti mérges gyümölcsöket, mert akkor *ez a nemzet valóban eljátszotta minden jogát további életéhez*.

Előbb azt mondtam, hogy a mi csekély számú hadseregünknek *jobbnak* kell lenni ellenségeinknél. Már most önként felvetődik az a kérdés, hogy egyáltalán mikor jó egy hadsereg? Egy hadsereg akkor jó, ha mindenekelőtt *szelleme és*

fegyelme kifogástalan. Mivel pedig a hadsereg szel-
leme tisztikarának lelkében tükröződik vissza, ter-
mészetes tehát, hogy *elsősorban a tisztikar szel-*
lemének és gondolkodásának kell kifogástalan-
nak lenni. Itt álljunk meg egy pillanatig, mert ez
az állítás főként a mi *különleges viszonyainkra* vetett
tekintettel rendkívül fontos. Nálunk ugyanis, bár-
milyen pályán működünk is, elsősorban *jó haza-*
finak kell lennünk, csak *azután* lehetünk *jó szak-*
emberek. Jó hazafiak pedig csak akkor leszünk,
ha *izzó nemzeti szellemben nevelkedve nemzeti*
jellemünknek határozott bélyegét minden mun-
kánkra rásütjük és ezt a gondolkodást *fokozott*
mértékben értjük átvenni mindazokra, akik tőlünk
függnek. A nemzeti szellemnek tehát éppen *hiva-*
tásunk természeténél fogva első sorban a *hivatásos*
tisztek nevelésében leendő kidomborítását minde-
nekfelett állónak tartom. így van ez minden had-
seregben, melyek közül elsősorban a francia és a
szerb tisztikarnak hazájukért és fajukért mindenre
képes odaadó szeretetét és lelkesedését említem
fel. Előbbi 1914. augusztusában és szeptember
elején végzett nagy visszavonulás után, mikor az
egyreseregtek pl. a balszárnyán harcoló 5. had-
sereg (Lanrezac tábornok) már *teljes feloszlásban*
voltak, még meg tudták vívni a marnei csatát,
— amit egyébként maguk a franciák is csodának
neveznek — és ezzel hazájukat megmentették; a
szerb hadsereg ellenben hazájából kiűzve, a haza
iránti minden áldozatra kész lelkesedésétől hajtva,
azt ismét vissza tudta foglalni. Ami tehát az el-
pusztulás szélén álló hadseregeket és velük együtt
a hazát megmentette, az nem volt egyéb, mint *a*
rajongással határos hazaszeretet és lelkesedés szel-
leme és a hazafias meggyőződésen nyugvó fe-

gyelmezettsége, vagyis a néplélek ereje. Hát nem méltán nevezhetjük-e ezeket a magas erkölcsi értékeket *a hadsereg legerősebb fegyvereinek,* melyek különösen akkor jutnak érvényre, mikor már minden harceszközünket elvesztettük, csak izzó hon-szerelmünk, önbizalmunk és akaratunk él még bennünk, melyeknek kiművelése elsősorban az *iskola* és a *tisztikarnak mindenek felett álló legfontosabb feladata* marad?!

Ilyen szellemet megteremteni azonban csak egyöntetű (homogén) nemzeteknél lehet. Mivel pedig a régi osztrák magyar monarchia ennek éppen ellentéte volt, természetes, hogy annak u. n. közös hadserege sem képviselhette ezt a törhetlen nemzeti szellemet. Hogyan kellett tehát ezt a döntő jelentőségű kérdést ott megoldani? Mivel a hadsereg az uralkodó volt, vagyis elsősorban annak érdekeit szolgálta, a különböző nemzetiségbeli, köztük tehát a magyar tisztok szellemét is *közös nevezőre* kellett hozni. Ezt a közös nevezőt pedig megtalálták a tiszt feltétlen „*császárhűség*”-ében. Csakis ennek a birtokában *válhatott* az olyan *katonává,* amilyennek *lennie kellett,* t. i. császára kezében minden körülmények között *megbízható eszközzé.*

Hát nem hiu ábrándnak kellett ennek lenni, mikor a tisztok egy része, főként a század- és magasabb parancsnokok, a nemzetiségek összekeverésének szerencsétlen elvén, még a legénység anyanyelvét sem értették, annál kevésbé lehettek tehát abban a helyzetben, hogy a hadseregnek azt a különös, viszonyaiban gyökeredző szellemét a legénységgel megértethették volna, azt tartván, hogy *az felesleges is, mert a függelem, vagyis a feltétlen engedelmisségre kötelezettséggel minden magasabb szellemet pótolni lehet.*

Íme a megdöbbentő tévedés, mely a nemzet és a hadsereg között annyi sok félreértésnek lett a kútforrása, minélfogva a hadsereg, mint állam az államban mindig rokonszenvetlen volt. A régi honvédség némi tekintetben kivételként szerepelt, mert ennél említett szellem a szabályzatok egyformaságának ellenére *már a nemzeti szolgálati nyelvnél fogva sem érvényesülhetett* abban a mértékben, mint a közös hadseregnél és amint azt itt minden eredményes háborús katonai tevékenység alapfeltételének vélték.

A hadsereg belső értéke.

A magyar a világ legjobb katonaaanyaga. Ha ez e kiváló tulajdonsága a közelmúlt nagy háborújában a maga teljességében mindenütt érvényre nem juthatott, ennek kizáróan a *vezetés* volt az oka, amely nem tudta *előhívni* és *értékesíteni* azokat a magas erkölcsi képességeket, melyek a magyar katonának őseitől öröklött *szent hagyományai*. Hiszen éppen *ebben* rejlik a jó vezetés titka, amely elsősorban is a *személyes jó példaadásban* jut kifejezésre. Igen érdekes e tekintetben Napóleon véleménye, mely szerint „az volna a jó hadsereg, melyben *minden tiszt ismerné a körülmények megszabta kötelességeit*. Viszonylag tehát az a hadsereg a legjobb, amely ehhez az eszményhez a legközelebb áll. Győzelmes csatáim megnyerésénél csak fele részben tulajdonítom magamnak az érdemet és egy tábornokra nézve az már igen sokat jelent, ha nevét egyáltalán felemlítik, mert a valóságban a *hadsereg* nyeri meg a csatákat.” Ha most még azt is számba vesszük, amit ugyancsak Napóleon mondott, hogy t. i. háborúban minden, az ellenség behatása alatt kifejtett tevékenység háromnegyed részben erkölcsi tényezőkből áll és minden egyébre a fenmaradt egynegyed rész esik: akkor arra az el nem vitatható eredményre kell jutnunk, hogy ifjúságunkkal főként *erkölcsi irányban*, tehát a *jellem és az akarat* nevelése terén kell foglalkoznunk. Annak a bizonyos sokat vitatott „kultúr-főlény”-nek, melynek nemzeti jövőnk kiépítése

körül jogosan olyan nagy jelentőséget tulajdonítunk, *ebből a talajból* kell kisarjadzania. *Csak az ilyen szellemben nevelt ifjúság erején nyugodhatik biztosan a nemzet jövője.* Róma Cannae után is felülmaradt, ellenben Karthágó egyetlen Zama után elpusztult, noha igen magas értékű hadvezéri génusza volt. Miért? Mert a két népfaj *jelleme* homlok-egyenest különbözött egymástól. amíg a rómainak *jelleme és akarata* értelmének *felette* állott, addig a karthagóiaknál ennek éppen az ellenkezője áll. A bátor római nép, melynek vezérsillaga a *becsület* volt, meghajlik a törvény előtt, még ha ez előnyét nem is szolgálja, míg a magas műveltségű sémita népnek az elpuhultság, az élvezetvágy és a fényűzés volt a sajátja, melybe belepusztult.

Mit jelentsen mindez ami jelenlegi és a jövő viszonyainkra nézve? Azt, hogy a mi súlyos feladatok előtt álló nemzeti hadseregünk szellemét is *a keresztyén becsület* ingatlan talaján álló *jellem és akarat* erejével kell megedzenünk. Ez a hadsereg minden valószínűség szerint két részből fog állani, miként 1807. után, az eredeti Scharnhorsti gondolat szerint a porosz hadsereg is megalakult, i. a meglevő kis számú, de jól kiképzett *hivatásos hadseregből* és az u. n. *milic hadseregből*, mely előbbinek támogatására szolgál és amelybe a nemzetnek lelkileg jól előkészített, de hiányosan kiképzett fiatalsága lesz tömörítve.

Amíg azonban a mi hivatásos hadseregünk többnyire csak szükségből szolgáló „katona nap-számos”-okból áll, addig *milic* hadseregünk olyan lesz, amilyent Bonaparte talált 1796-ban Olaszországban, mikor a hadseregpáncsokságot átvette vagy amilyen Franciaországban 1813-ban a régi nagy hadsereg elpusztulása után alakult meg,

vagy akár olyan, amilyent Gambetta szervezett meg 1871-ben. Egy ilyen futólagosan kiképzett, elesett bajtársai között tehetetlenül álló újonccal történt meg, hogy mikor Marmont tábornok tőle azt kérdezte, miért nem tüzel a hátráló ellenségre, együgyűen azt felelte: „Tüzelnék én, de nem tanítottak meg arra, hogy kell tölteni.” Egyébként 1916-ban nálunk is megtörtént, hogy olyan újoncokat küldtek ki a harctérre, akik éles töltennyel még egyáltalán nem lőttek, akik fegyverüket még elsűtni is félték.

Ha azonban Napóleon mindezek ellenére ilyenekkel mégis tudott győzni, Gambetta pedig Franciaország fegyverbecsületét meg tudta menteni, akkor mégis csak kell olyanoknak lenni, amely azt a kiképezetlen tömeget megbízható erőtenyezővé tudta avatni parancsnokainak a kezében és így módon azt *vezethetővé* tette: ez pedig nem volt más, mint az a *szellem, melyet a tisztikar, elsősorban a vezér egyéniségének varázshatalma képviselt* és amelyet ő csodálatosan értett átvinni a tisztikar révén a nagy tömege.

Amaz igazság, hogy *minden csapat úgy harcol, amint azt vezetik, a magyar csapatokra fokozottan érvényes*. Ebből pedig az következik, hogy a mi hadseregünkben — különös tekintettel annak jelenlegi rendeltetésére — a tisztikarra, viszonyítva a múlt-hoz, összehasonlíthatatlanul nagyobb *felelősség* hárul. Mivel pedig a hivatásos tisztek trianoni létszámát (1750) háború esetén ki kell egészítenünk úgyannyira, hogy a *nagy többség*, t. i. a harcoló csapat *közvetlen* előjárói, polgári hivatásuktól elvont, összegyéniségüknél fogva erre alkalmasoknak látszó egyének lesznek: e tényből arra következtethetünk, hogy értelmiségünket, — komoly

esetben betöltő eme fontos szerepénél fogva — erre már a *polgári iskolában kell gondosan előkészítenünk*, aminek nemzeti szempontból felbecsülhetetlen hordereje van. Ez pedig ugyanaz, amit Kossuth Lajos hirdetett a 48. utáni tespedt időkből, amelyre egyébként már hivatkoztam, hogy t. i. az egész nemzetet *honvéddé* kell nevelnünk. Ennek azonban első és legfőbb feltétele, hogy ne emeljünk válaszfalat polgár és katona között, vagyis ne tegyük a polgárt legnemesebb honfiai kötelessége, a *honvédelem* iránt ellenszenvenessé, ellenkezően tiszteljük egymás hivatását és ne akarjuk lekicsinyelni annak jelentőségét a másik előnyére. Most pedig válaszfalként az *egyoldalúságra* és a *terméketlenségre* (improduktivitás) céloztam, melyekkel egyesek a katonai pályát illetni szeretik. Ez az állítás amilyen elfogult, éppen olyan tájékozatlanságra valló is. Hiszen akkor *minden pálya egyoldalú*, mert kizáróan csak a *szakmájába* tartozó kérdésekkel foglalkozik. Ami ellenben a terméketlenséget illeti, ezzel szemben újból is csak azt hangsúlyozom, hogy a mi gyakorlati pályánkon a *főszlyt nem* az elméleti tudáshalmazra kell fektetni, hanem hivatásunk természetéből folyóan *a megalkuvást nem tűrő, megbízható jellem és a szilárd akarat* kifejtésére, amelynek háborúban, a bizonytalanság, az ímponderabiliák, vagyis a mérlegelés körén túleső lehetőségek világában, az *egyedüli és döntő jelentősége* van. Ha már most valaki ezt lebecsüli, akkor tulajdonképpen önmagát becsülte le, mert nem látja meg a nagy összefüggést az ember külső és belső világa között; nem tudja kellőképpen értékelni az anyagi és lelki világ egymást támogató és kiegészítő munkáját, nincs tehát helyes fogalma az

u. n. „egész ember”, helyes magyarsággal a *talpig férfiúság* lényegéről, melyre pedig nemcsak a tisztet, hanem *ifjúságunk minden tagját* nevelnünk kellene. Ezen a téren elért viszonylagos nagyobb eredmény az a bizonyos, meg nem értett, vagy félreértett „kultúrfölény” kérdése, mely nemcsak tudománytöbbletet jelent, hanem lényegében az *egyéni érték magasabb szintjét fejezi ki*.

Amint látjuk tehát nemcsak *az* a termékeny munka, ami *anyagi hasznot* jelent, hanem van annál értékesebb, hatásosabb munka is, az t. i., melyet az erkölcs és a szellem fegyvereivel vívunk ki, amelyre egész életünket felépítjük. Hangsúlyoznom kell azonban, hogy az anyagiasság mai rideg világában az emberek nagy része elsősorban mégis csak a rideg pénzszerzésre gondol és még az u. n. művelt körök túlnyomó többségének véleményében is talán a legjelentősebb szerepet az anyagiasság szempont rejtett gondolata játssza.

Mindezeket pedig csak azért említettem fel, hogy a polgár és katona között mesterségesen emelt ezen válaszfalakat *megérthessük*, mert ha megértettük, már *le is romboltuk* őket és ilyen formán óriási lépésekkel közeledtünk végső célunkhoz, a *lelki összeforradáshoz*, vagyis *egymás megértéséhez*. Miként tehát a tisztnek ma nem *csak katonának* kell lennie, azonképen a polgárnak sem szabad megelégedve lennie *kizáróan* az *ő polgári szakismereteivel*, hanem azokat egy szélesebb nemzeti látókör szempontjai szerint összehangolni és kibővíteni kell törekednie. *A nagy nemzeti fejlődési elveken belül az igazság közös vonatkozási pontjait mind a kettőnek*, t. i. a polgárnak és a katonának egyaránt *meg kell találnia*.

A hadsereg belső értékének legmegbízhatóbb

próbaköve gyanánt a *tisztikar*, helyesebben az egész *ifjúság kiképzését* és *nevelését* említettem, mint annak a velőkig ható haza és fajszerettel áthasonult *szellemnek* az alapját, mely a hadsereg élőerejét a legjobban tudja fokozni. Ennek a szellemnek két olyan alkotó elemével kívánok emez igénytelen cikkem keretében még foglalkozni, melyek nélkül alig képzelhető el, hogy a hadsereg azon reményeket beváltsa, melyeket a nemzet működése iránt táplál. Ezeknek az alkotóelemeknek egyike a *fegyelem*, a másika a *kötelességérzet*.

Sajnos, annyira vagyunk, hogy ha ezt a szót, „fegyelem”, sok ember már csak hallja is, szinte a háta borsószik tőle a reája gyakorolt hatás miatt. Pedig nem állja meg a helyét az az állítás, mintha a magyar jellemnek a fegyelmetlenség volna egyik alapvonása, hiszen már az őseink vérszerződésén alapuló szent elkötelezésnek is az a belátás volt az alapja, hogy *amit* az ősi vitézség *közös erővel* szerzett, azt érdem szerint kell felosztani. Már csak annak a jőzan állítása is, hogy *közös erővel* lehet a legtöbbet elérni, azt igazolja, hogy teljes tudatában lehettek *egymás szívvel lélekkel való támogatása* szükségességének, míg az érdemszerinti felosztás követelménye az *igazság és méltányosság iránti olyan nagyfokú érzékükről* tesz bizonyosságot, amely egyedüli megteremtője lehetett a közöttük uralkodó *meggyőződéses fegyelemnek*.

Őseink ezen szokásából is világosan láthatjuk, hogy a mi fajunkban olyan *hajlandóság* van a fegyelemre, amilyen alig van más fajban. A baj azonban ott kezdődik, hogy *fegyelmezni nem tudják*, mert hiányzik ma a *jó példán alapuló az a közszellem*, melynek *helyessége meggyőződéssé alakult át* minden magyar lélekben. Hát Árpád, vagy

Hunyadi seregében, vagy Mátyás „fekete serege-e-ben ne lett volna fegyelem? Ugyan ki meri ezt állítani? Az az igazság, hogy a fegyelmetlenség is idegen termék, mellyel az idegenek elkorcsosították a magyar jellemet. Sokan a fegyelem iránti ellenszenv terén annyira ragadtatják magukat, hogy azt még az *egyéni szabadsággal* sem tartják összeegyeztethetőnek. Ezt azonban már nem szabadság, hanem *önzésből eredő olyan szabadosság*, mely mindig káros, sőt veszedelmes is a közre. Azt hiszem nem érdektelen, ha Zrínyi Miklósnak a szabadság és a fegyelem összefüggéséről táplált és „A török áfium elleni orvosság”-ban foglalt következő véleményét felemlítem: „Nincs a szabadságnál szebb dolog, de viszont aki az ilyen militaris disciplinát a szabadsággal ellenkező dolognak tartja, vagy bolond, vagy tunya, rossz és rest. Mert én azt vallom és assecurálom az én magyarjaimat, hogy ha jó militaris disciplinát instituálnak, semmi e világon nem leszen, ami az ő libertásukat jobban megtartja és konzerválja, mint az.” Ez pedig annyit jelent, hogy *a szabadságot mi sem oltalmazza meg jobban, mint éppen egy jól képzett és mindenekfelett jól fegyelmezett hadsereg.*

A hadsereg szellemének másik, nem kevésbé lényeges alkateleme a *kötelességérzet*. Ez tulajdonképpen önfegyelmzésünknek a terméke, mely arra a belátásra bír, hogy az összességén belül reánk háramló feladatokat lelkiismeretesen, szinte a szenvedélyességig fokozott módon, az összesség érdekében egészen az önfeláldozásig teljesítsük. Álljon mindig például előttünk a hős spártai király Leonidas alatt a termopylái hegyszorosban harcoló 300 spártai példája, akik valamennyien meghaltak ugyan, azonban hazájuk iránti *kötelességüket mind*

halálig híven teljesítették. említett szorosban felállított emléken, mely az ő örök dicsőségüket hirdeti, egyszerű szavakkal a következő felírás olvasható „Vándor! vidd hírül Spártába, hogy mi a haza törvényeinek engedelmeskedve haltunk meg.” Hát a mi történetünkben, a bennünket legjobban érdeklő közelmúlt nagy háborújából nem találunk-e számtalan hasonló példát? Hiszen csak a doberdói magaslatokon állandóan számbeli túlerő és összehasonlíthatatlanul nagyobb technikai felkészültség ellenében a legsúlyosabb viszonyok között küzdő katonáinkat említem, akik hősiességgel teljesített kötelesség után a kietlen Karszt sziklatemetőiben alusszák örök álmukat. *Példájukkal felbecsülhetetlen lelki értékeket hagytak vissza, melyet ifjúságunk lelkében termékennyé tenni a mi feladatunk.* El tehát azzal a megvetendő rut önzéssel, mely a haza érdekével mit sem törődve, mindenben csak a maga hasznát keresi! A nemzet vitézeinek a nagy száma, akik kötelességüket *becsületből* és a hagyományos *magyar virtusból* élétük feláldozása vagy kockáztatásával teljesítették, csak azt bizonyítja, hogy hadseregünknek *igen nagy a belső értéke*, melyet következetesen kifejleszteni, említett magas férfiú erényeket ifjúságunk lelkébe átültetni *ne csak a tisztikar, hanem a nemzet minden rendű és rangú nevelője is, hazafias szent kötelességének ismerje.* Azt a részünkről nagyon is időszerű, de kétségtelenül megállapított tény azonban jól jegyezzük meg, hogy ugyanazt az eredményt az *értelemmel párosult vitézség* összehasonlíthatatlanul *kevesebb véráldozattal* éri el. Ellenben az is igaz marad, hogy bizonytalan helyzetek, tehát a *nagy eredmények kulcsa* — különösen *jellemileg alsóbb rendű* ellenséggel szemben

— nem annyira az *értelem*, mint inkább a *vitézség* birtokában van.

Az a hatalmas erkölcsi erő azonban, mely elvesztett ezer éves hazánk visszaszerzésére, oly sok keserű lemondással túrt megalázás, szenvedett igazságtalanság, testvéreink halálával megpecsételt méltánytalanság és gonoszság megtorlására késztet, — sajnos — inkább a meggondolatlanság lehetetlenségét nem ismerő, csupán csak a *féktelen bosszú* érzését kiváltó, *szenvedély hevítette vitézséget* fogja érvényre juttatni, mely elaltatja az értelmet és felkelti az áhítózza várt nagy leszámolásnak borzalmas megtorlásra késztető alacsony indulatait.

Nem hagyhatom végül még figyelmen kívül a hadsereg belső értékét oly nagy fokban tápláló — nálunk, sajnos, kellő fokban még mindig nem érvényesülő — törekvést, mely a „self made man”, vagyis az önalkotta ember szigorú erkölcsi elvei szerint *önlelkéből* tudja mindazokat az erőket életre ébreszteni és kiművelni, melyek eddig tehetetlenül szunnyadtak benne. Szerény véleményem szerint *a jellemképzésnek ez a legbiztosabb útja*, mert mások jellemét és akaratát csak akkor tudom nevelni, ha ahhoz elsősorban *önmagammal szemben* értek. Amit fáradsággal, önerőnkéből szerzünk, annak mindig nagyobb lesz az értéke annál, amit az *iskolában készen* kapunk. Csak a lemondással, utánjárással és önfegyelmezettséggel szerzett ismeretek hasonulnak át lelkünkben olyan *alapos tudássá*, melyből a legnagyobb szükségben is bátran meríthetünk, amely tehát a mi jellemünknek a legmegbízhatóbb támasztékául szolgál. *A munkának igazi jelentőségét és becsét csak így tanuljuk megismerni és értékelni.* Ezen az alapon nyert emberismeretünk sohasem fog cserben hagyni ben-

nünket. Már pedig kinek legyen erre leginkább szüksége, mint a tisztnek, aki a legkülönbözőbb emberekkel foglalkozván, mindenk előtt azok lelkének alapos ismerete tartozik hivatásához? Mivel pedig az emberi lélekre már a legfinomabb lélek- és élettani benyomások is visszahatnak, szükséges, hogy azok értékének megmérője és alkalmazója, a tiszt, is fokozottan — minden és mindenkitől függetlenül — tudja azok horderejét felbecsülni, értékelni és a hadsereg, tehát a nemzet szolgálatába beállítani. Innen van az, hogy a tisztnek szolgálata érdekében semmi egyéb lekööttséget vállalnia, azaz mellékfoglalkozást üznie, az ezzel járó élvezetről, anyagi előnyről, mely az ő *erkölcsi függetlenségét* és *cselekvési szabadságát* a legcsekélyebb mértékben is érinti, le kell mondania. A tiszt sarjadék pótlására tehát a társadalomnak különösen azon osztályai alkalmasak, melyek hivatásuknál fogva *nem a saját személyes előnyeiket* keresik, hanem a *közös nagy nemzeti ügy hasznát* tartják mindig szemük előtt. *A hivatását mélyen átérző tiszt ezért oly elkeseredett ellensége az egyéni önzésnek.* Ez okból kellett tehát a tiszt állásnak oly jelleget adni, melyen belül a tisztikar minden egyes tagja társadalmilag egyenlő egymással, amely tisztikarnak nemcsak közös érdekei, de közös kötelességei is vannak és amelynek *közössége az egyesekért is felelősséggel tartozik.*

Ez szerzi meg a tisztikar részére azt az *erkölcsi tekintélyt*, melyet az úgynevezett „állásbecsület”, helyesebben „a tiszt állás becsülete” rejt magában. Ezért kell nekünk arra oly felette érzékenynek és kényesnek lennünk, ami a polgárság körében számtalanszor keltett már

visszatetszést oly értelemben, mintha *kétféle* becsület, mintha a tisztnek *külön* becsülete volna. *Nincs tehát kétféle becsület, csak ennek az elbírárlása különböző,* aszerint, amilyen *mértéket* alkalmazunk ennél. Ez pedig egy testületnek mindenkitől *független* joga. Az hiszem, ez felette egyszerű elmélet.

Vajha a polgári társadalom minden osztálya, de legalább is a vezetésre hivatottak, magukévá tennék a hadseregnél divó becsületügyi eljárást, vagy mondjuk *jó szokást*, melynek segítségével az illető *testület tekintélyének emelése* végett az *egyéni becsületet elbírálni* hajlandók volnának. Hatalmas lépés lenne ez a polgári és katonai társadalomnak nemcsak teljes összeforradásához, hanem a *tiszta közélet*, tehát az *egészséges nemzeti közszellem*, kialakulása felé is.

Az értékek igazságos elhelyezkedése olyan lendületet teremtene minden téren, mely az egymás szeretete, tisztelete és az egymáshoz ragaszkodás révén a magyar társadalomnak érdekszövetkezetekre (klikk) tagozódott rendszerét egy csapásra elsöprené és a „gyűlölet ország”-át a boldogság és a megértő szeretet országává változtatná.

A tiszta, érintetlen becsület a legigazságosabb és a legdemokratikusabb értékmérő, amely tehát *ne csak a hadseregben* találjon alkalmazást, hanem *ugyanazon elbírárlás* mellett nyerjen tért a polgári társadalomban is. Majd ledőlne akkor önmagától a kettő között — sajnos, még mindig — fennálló válaszfal.

A teljes cselekvő szabadságot biztosító hozzáférhetetlen becsületnél nincs nagyobb belső erő,

mely nemcsak a hadsereg, hanem a polgári társadalom minden osztályának is tiszteletet, tekintélyt és a legeredményesebb munkáját biztosítja, mert alapja *az igazság, minden alkotó erőnek közös kútforrása.*

Kifelé kívánczó erők.

Zrínyi Miklós szerint a magyar nemzet eredeti jellemét, illetőleg jó tulajdonságait mindig megtartotta, sőt gyarapította. Ezen állítás helyességét az azóta elmúlt évszázadok némileg módosították ugyan. *lényegében* azonban *változatlanul* meghagyták. Nagyfokú önérzetre és önbizalomra vall, hogy mindez így történt, mert talán nincs még egy nemzete a világnak, mely nemzeti létéért oly tartós és kemény harcokat vívott volna, mint a magyar. Ezek a fennmaradását fenyegető veszedelmek azonban éppen azt bizonyítják, hogy nemzeti jellemének elpusztíthatatlan értékei *valódiak* voltak. Nemcsak el nem pusztultak, hanem még dacoltak is a veszélyekkel, sőt megedződtek bennük. Különösen pedig a nemzetet legjobban jellemző *katonai éretnyek* azok, melyek tündöklő fényükben apáról fiúra tovább is fennmaradtak. Ezen a téren tehát nem volna semmi baj. Mikor én a kifelé kívánczó erőkről akarok írni, akkor én másra gondolok. A görög Polybios jut eszembe, aki jelen volt Scipio oldalán Karthágó elpusztítása alkalmából és akiről feljegyezte, hogy Scipio akkor Róma győzelme és fölényének magyarázatául Rómának vetélytársa feletti *szilárdabb szervezetét* és alkatelemeinek nagyobb *tömörségét* említette. De mikor *szilárd* egy szervezet és mikor *tömörök* annak alkotóelemei? Egy szervezet akkor szilárd, ha minél *egyszerűbb és célszerűbb tagozódás* mellett annak részei nemcsak *kiegészítik* egymást, hanem még

egységes, lendületes szellem is áthatja azt; alkotó-elemei pedig akkor tömörek, ha az egész szervezet érdekében összes képességüket és munkaerejüket teljes mértékben érvényre tudják juttatni.

Most csak azt kérdezem, kiegészíti-e egymást a polgári társadalom és a hadsereg; egységes szellem hatja-e át azok tagjait? Egy nemzet szervezetét én leginkább a lágý vas elméletével tudom összehasonlítani. Mind a kettőben számtalan, különböző irányú, sőt egymással ellentétes áram kering, ha azonban a lágý vasat megdelejezem, a nemzet felé pedig *a hazaszeretet és hazafias áldozatkészség* nemes delej vasával *közeledem*, azt a sok áramot *egységes* irányba tudom terelni, minél-fogva az eddigi összefüggés nélküli halmazat sokszoros erejű áramot, azaz szilárd, céltudatos irányban működő, ellentálló szervezetet fog alkotni.

A polgári és a katonai társadalom a nemzet szervezetében eddig két különböző irányú,—valljuk csak be őszintén — sokszor ellentétes áramot képviselt. Más volt mind a kettőnek a szelleme, amely magatartását és tetteit szabályozta. Ez a két szellem olykor össze is ütközött egymással. Ilyenkor az elintézés *nem végleges megoldást*, csak *ideiglenes megnyugtatót* hozott, mely után mindkét szellem, egymást óvatosan elkerülve, a *kölcsönös megfigyelés* álláspontjára helyezkedett. Azóta a nemzet előbb nem is sejtett erkölcsi és anyagi változáson esett át, minek következeképpen hadseregét is újra kellett megszerveznie. Ez utóbbi elpusztított gépezetének még használható alkotórészeit kiválogatták, vagy mással cserélték ki, ujakat gyártanak, a gép hajtására pedig a *nemzeti szellem új fűtőanyagát* alkalmazzák. Azonban bármilyen hatalmas erőt fejleszt is különben ez az anyag, egy

csonka szervezet kifogástalanul nem működhet. A hiányzó szervek munkáját a meglevők tökéletesen soha sem fogják elvégezni. De a régi, megmaradt alkotórészek sem hasonultak még át teljesen az új szervezetben. Más-más helyen és céllal működtek azok, így hát nehezen szoknak egymáshoz. Sőt még rozsdás alkotórészek is vannak, melyeket a nemzeti érzés tiszta olajával, — úgy látszik — hiába kenegetnek. Bizonyos, a szervezet nem kifogástalan működését eláruló, nem tiszta hangok, zörejek, tompulatok még mindig hallhatók. A nemzeti szellem egybeforrasztó munkája tehát még a hadseregen belül is bizonyos elmaradhatlan nehézségekkel jár. Hát még a két — olykor bizony még most is — ellentétes irányú áram kiegyenlítése! Ez alatt pedig nem a feleúton találkozást, az 50 százalékos kiegyezést értem, hanem a *tiszta hamisítatlan, nemzeti keresztyén szellemnek*, tehát egy egészen *új eredő erőnek* az érvényesülését értem. Amily mértékben hiányzott ez a szellem a hadseregből, éppen olyan fokban nélkülözte azt a polgári társadalom is. Előbbi főként *nemzeti* szempontból, utóbbi különösen a *közerkölcsök* szempontjából szorult orvoslásra. Ezt a kettőt összehangolni, azokat a kölcsönös megértés, az egymást kiegészítő és egymással összhangban lévő alkotások közös nevezőjére hozni, amilyen nehéz, éppen azért olyan lassú is. Az öntudatos lények világában ez a kiegyenlítés mindig ilyen nehéz küzdelmekkel volt kapcsolatos. Önérvényesülésre törekvő erők, a közös munkába beilleszkedni nehezen tudó, sőt onnan *kifelé kíváncsítani* akaró egyéni és csoport-irányzatok mindig megzavarták a cselekvés összhangját. Azért vannak azonban a józan mérséklettel bírók, akik ilyenkor talpra állanak és nemcsak

határt szabnak az efféle szertelen törekvéseknek, hanem *a tiszta keresztyén erkölcsön felépült nemzeti szellemnek* minden vonatkozásban érvényt is tudnak szerezni.

Úgy látszik, hogy mindkét társadalom a másiktól, —azaz egymástól — várja a kezdeményezést és ennek a kölcsönös reménykedésnek a fejében egyik sem cselekszik. Az pedig csak természetes, hogy a nagyobb résznek kell a kisebbet magához ölelnie, hiszen a kisebb a nagyobból származott. Minden olyan törekvést, mely a *szeretet* és a *megértés* jegyében keresi a megoldásokat, előbb vagy utóbb teljes siker fog koronázni. Így fog ez ebben az esetben is történni. A hadsereg azonban — sajnos, — mindig csak *elméletileg*, azaz *szóbeli fogadkozások* során részesült a polgári társadalom szeretetének áldásaiban. A szeretetet bizonyító *tettek* következetesen elmaradtak. —Régen talán természetesnek tetszett ez, hiszen a hadsereg nem a nemzeté volt, ma azonban, mikor a nemzet „*szívének a vágya'*”, „*régi óhaja*” teljesült, mikor van már erejének és tekintélyének megtestesítője, azaz *nemzeti hadserege*: megmagyarázhatatlan, hogy *szeretetének tettekkel kifejezésében mégis olyan fukar maradt*. Az állam teherbíróképességének a hiánya semmiképp sem indokolja annak tisztán *plátói* szeretetét. Hiszen, ha valakit *valóban* szeretünk, akkor szeretetünk bizonyágtétele fejében még áldozattól sem riadunk vissza. *A nemzeti hadsereg* iránt táplált és tapasztalt szeretetről azonban — sajnos — mindent inkább el lehet mondani, csak azt nem, hogy *ez a szeretet áldozatokkal* kapcsolatos. Pl. Hát miképpen fér ezzel a szeretettel össze, hogy a nemzetnek a hadsereg tisztikara és legénységének anyagi ellátása körüli gondossága

olyan fogyatékos? Hogy a tisztikarnak hadikölcsönbe fektetett házassági óvadékait az állam visszatéríteni nem hajlandó, mi által sok tisztet szinte koldusbotra juttatott? Hogy tisztikarának még megfelelő lakbért sem juttat, miből folyóan „rangjához” és „tekintélyéhez” nem méltó lakásban kénytelen lakni, de tovább megyek, még erre a lakásra is kénytelen alig 50 százalékos (magasabb rendfokozatuaknál 40 százalék, alacsonyabbaknál 60 százalékos) békebeli fizetéséből havonta ráfizetni? Hogy nyugdíjas tisztjeit a kényszer nyugdíjbaküldés idejéhez képest különféle, olykor még a rendes életszükségletek kielégítésére is alig elegendő nyugdíjban részesíti akkor, mikor a haza iránti kötelességeiket a jelenleginél még nehezebb viszonyok között ugyanolyan lelkiismeretességgel teljesítették, mint a később, de aránylag jobb javadalommal nyugdíjazott bajtársaik? Hogy „cifra nyomorúság”-ukat még kiáltóbbá teszi a rangosztálynak meg nem felelő fizetési osztályba sorolás útján? Hogy rokkantjairól olyképp gondoskodik, miként azok az utcán koldulni kénytelenek az „antimilitarizmus” és a „mindenáron békesség”, a pacifizmus szellemét erősítvén meg az irántuk *szánalommal*, katonai hazafias teljesítményeik iránt azonban *gúnyos lenézéssel* viseltetők lelkében? És mindennek betetőzésekképpen az állam egyszerűen „üzemvesztés” címén hajlandó kezelni őket a helyett, hogy szolgálatukért járó hálája és köszönete fejében rokkantságuk mérve szerint egyszerű megélhetésüket biztosítaná, stb. stb.

Hát lehet azon ilyen körülmények között csodálkozni, hogy a nemzeti hadseregbe főként szükségből és többnyire csak olyanok lépnek be, akiknek megélhetése másutt biztosítva nincs? És hogy a hon-

védség 22.000 főnyi létszámából — a csendőrséget, vám-és folyamőrséget nem számítva — 888 honvéd ülte le egyidejűen büntetését különféle vétségek és büntettek miatt a honvéd fogházakban akkor, mikor a régi (nagy háború előtti) honvédség 40.000 fő létszámából ugyanazon időben csak 196 volt büntetés címén fogházba utalva, a német hadsereg jelenlegi kb. 100.000 főnyi létszámából ellenben egy időben csak 48 volt büntetésből fogházban? A magyar és a német katona évi illetékei tekintetében pedig a következő adatok szolgáljanak tájékozásul: amíg Németországban egy nős katona zsold és lakbér fejében évente 1689—2507 pengőt (márkából átszámítva) kap, addig nálunk mindössze 902 pengő a jövedelme; a különbség tehát 787—1605 pengő, A német katona lakájos és a jelenkori közegészségi viszonyoknak megfelelő elhelyezését a mi rideg kaszárnyaszerű berendezéseinkkel és elhelyezésünkkel szemben nem is említem.

Hát ezek után csodálkozunk azon, hogy nemzeti hadseregünkbe jobb elem alig-alig jön? De azt hiszem, az állam *ereje* és *tekintélye* szempontjából sem lehet közömbös az, hogy hadserege milyen elemekből áll? Hát még ha kellőképpen meg nem rostálnák a felvételre jelentkezőket! Hát már annyira feledékenyek vagyunk, hogy a 9—10 évvel *előbb történetekre sem emlékezünk*, vagy *nem akarunk emlékezni*, annál kevésbbé vagyunk hajlandók *azok tanulságait értékesíteni?* Hát már nem jut eszünkbe az a szégyenteljes állapot, mely hadseregünk szétzüllesztése folytán bekövetkezett? *Miért nem vesszük hát komolyan azt a mindenek felett álló igazságot, mely szerint: „Nemzeti létünk a hadsereggel, a hadsereg pedig tisztikarával áll vagy bukik!”* Ez *nem fél igazság*, melyet csak

fél gőzzel, fél akarattal, tessék-lássék módjára kell teljesíteni, ez *teljes igazság*, melynek érvényt szerezni, egyúttal a legjobb nemzeti politika is. Avagy talán az már egy elkopott, divatját multa, szóvirágos kijelentés, mely valamikor, kényszerűségből talán megállta a helyét, azonban a veszély elmúltával annak értéke is alászállt, ma pedig már egyszerűen nevetségessé vált? Jól tudom, hogy ebben a mai szomorú, minden áron békességet szomjúhozó, önző, katona ellenes világban sokan gondolkodnak ilyen szégyenletesen, olyanok t. i. akik vérszagot vélnek érezni éppen azért, mert azt sem tudják, hogy milyen az . . .

A hadseregnek kifogástalan szellemben tartása a megbízható reátámaszkodásnak legelső feltétele, miből folyóan az ezen célra fordított mindennemű befektetés a legnagyobb haszonnal jár. *A kisszerű anyagi takarékoskodás ezen a téren a legnagyobb erőpazarlást jelenti erkölcsi tekintetben. Gondoljuk meg míg nem késő, hogy egy lelkiileg nyomott, jövőjét biztosítva nem látó, családjá sorsáért a megélhetés szempontjából komoly aggodalommal eltelt tisztikartól elvárható-e joggal a kötelesség-és felelősségérzet azon magas foka, melyet a jövő nagy feladatai tőle követelnek?* A jövőt illetően ne ringassuk magunkat örökké *hazug képzeletben*, mert egyszer csak előáll a valóság és számonkéri a mi sáfárkodásunkat, akkor pedig csak *könnyelműségről* tudunk beszámolni, aminek viszont *sok felesleges véraldozat* lesz a következése. Hát nem így volt ez ezelőtt 9—10 esztendővel is? Az önbecsapás éppen ezen könnyelműségnek pillanatnyi nyugalmat és kielégülést biztosító jóleső érzésének hatása alatt azt szereti hinni, ami neki kellemes, ezt azonban mindig nyomon követi a *valóság* a

tőle elválaszthatatlan *kiábrándulás* fanyar érzésével. A késői öntudatraébredés sok, immár jóvátehetetlen bajnak lett és lesz még a kútforrása. Mi vagy nem tudunk, vagy nem akarunk tanulni a történelemből. *Nálunk a történelem az életnek inkább elaltatója, mint tanítónője.* Vájjon ilyen gondolkodás mellett kifejlődhetik-e az az egységes, egészséges szellem, mely a magyar erőket a fejlődés irányába tömöríteni tudja? Vájjon életképes-e tartósan az a szervezet, mely alkotóelemeit ilyen gondolkodással telíti?

El lehet ilyen körülmények között várni, hogy a nemzet hadserege mellett háborúban is kitartson egyértelműen, miként az angol-búr háborúban a sikertelen kezdet ellenére az *angol nemzet kitarított hadserege mellett, mely együttérzés végeredményben a győzelmet is biztosította* számára. Az ilyen egészséges szellem olyan hatalmat képvisel, mely még a vezetés és a kiképzés hiányait is kiegyenlíti. *Hát nem esztelenség egyrészt a hadsereg szervezete, felszerelése és kiképzése terén nagy anyagi áldozatokat hozni, másrészt pedig mindent elkövetni, vagy nyugodtan eltűrni, hogy a hadsereg legnagyobb erőssége, az ő szelleme, hozzánemértés, kicsinyes érzékenykedés, indokolatlan ellenszenv okozta helytelen takarékosági elv alapján megrázkódtassék, kikezdessék és ily módon hajuknál fogva előcibált ellentétek idéztessenek fel a polgárság és a hadsereg között.* Ezek azok a minden jó törekvés hatását lerontó, kifelé kívánczó erők, melyek a hadsereg tekintélyét csorbítják és amelyeket sem a vezetés, sem a hadsereg bármily nagyszerű kiképzése többé már helyre nem hozhat. Gondoljunk csak a belső szervezetében szilárd, felfelé törekvő és hazafias szellemben fejlődő

Róma légióra, melyek az akkori világ felett uralkodtak és a visszafejlődő, belsőleg zilált, hazafias, katonai szellemében hanyatló Rómára, mely nemcsak légiókat nem tudott már szervezni, tehát elpusztult, de magas műveltségének minden alkotása is vele együtt tönkrement.

Ezeréves fényes történeti multunk ne vakitson el bennünket. Egy élni akaró nemzet nem múltján kérődzik, hanem *erre támaszkodva, erőinek tudatában* egyedül *a jövőbe* tekint. A fényes múlt csak arra alkalmas, hogy az a nemzet *önbizalmát* fokozza és erőt merítsen belőle a jövő harcaihoz, *a nemzeti önfentartás ezen, századok óta tartó különleges magyar küzdelmeihez*. Gondoljuk meg, hogy ma is a titkon szunnyadó forradalmak idejét éljük. A gyakori bérharcok, az elégedetlenség más jelenségei, vagyis a törvényes törvénytelenység, nem vetik-e előre egy, a történeti múltat megtagadó korszak árnyékát? A tömegek erőszakos uralma, a mohó vagyon gyűjtés, fényűzés, túlköltekezés, pénzszeretet, panamák, hiúságra nevelés, erkölcstelenség, önzés, mely még a gyermek áldásban is a személyes szabadság gátját látja, másrészt pedig a magára hagyott nyomor és az éhhalállal küzdő nélkülözés stb. nem előjelei-e ezen világ küszöbön álló beköszöntésének? Augusztus alatt is így volt, de a régi Rómát a züllés útján feltartóztatni akkor már nem sikerült. Krisztusnak kellett jönnie, akinek a *lelki élet kiépítését célzó tanítása* a Közép tenger körül elhelyezkedő népeket és államokat az erkölcsi pusztulástól megmentette.

Abban a jól felfogott tudatban, hogy a nemzet akaratának végső képviselője a hadsereg, kivétel nélkül *minden állam* ezt erősíteni, azaz feladatá-

nak magaslatára emelni és azon megtartani törekszik. Ilyenformán az államok és hadseregeik között, vagyis a munkaadó és a munkás között a szeretet és tiszteleten alapuló *kölcsönös bizalom* fejlődött ki. *Nálunk, tehát éppen a katonai erényekben tündöklő magyar nemzetnél ez nincs így. A hamis szabadelvűség elerkölcstelenítő szelleme a mindenáron békére törekvő hadseregellenes irányzatot nagyra növesztette.* Ilyen szellem mellett pedig *kölcsönös bizalom és szeretetről* a kettő között alig lehet szó. Mintha már egyedül az *eskü* és az önfegyelmre alapított *katonai szellem* volna az, mely a tisztikart hivatásbeli kötelességeinek teljesítésében vezetné. Az eszményiségbe vetett hite szinte már a megrendülés látszatát kelti. *Vájjon lehet-e ez másképp, ahol a hadsereg csak szeretetlenséget, tiszteletlenséget és közönyt tapasztal maga irányában?* Most pedig a *hadsereg zászlói* és a *hősök emlékszobrai* jutottak eszembe, melyekre hivatkozva azt kérdezem, ugyan ki üdvözölte már kalaplevétellel a hadsereget *saját kezdeményezéséből* az ő legmagasabb jelvénye, szentsége, a *zászló* előtt? Ki üdvözölte elesett hőseink emlékét *öneltározásból* a virágos szónoklatok és a fogadkozások során leleplezett ezen szobrok előtt? Elhangzottak a beszédek, a dalárdák énekei, a formának kifogástalanul eleget tettünk, mi pedig folytatjuk önérdék harcainkat tovább, közönyösen haladva el mellettük. Mintha kihült volna már szívünk minden magasabb eszmény iránt! Az bizonyos, hogy lelkesedni alig tud már értük.

Ezek azok a *veszedelmes, kifelé kívánczó erők*, melyeket nekünk *féken kell tartanunk. Önmagunkat és jövőnket csak akkor becsüljük meg, ha ennek az igazságnak érvényt szerzünk.* Ez az

élet joga, melyet elsorvadni ne engedjünk. *A hatalomnak csak addig van létjogosultsága, amíg az igazságot védelmezi.* Hiszen az igazság bekötött szemű istennőjének is *kard* van egyik kezében, annak jelképéül, hogy az igazságnak *érvényt szerezni kész.* A hadsereg az állam kardja, mellyel az állam az ő igazát védelmezi. *Jaj annak a nemzetnek, mely hadserege és ennek tisztikara iránti közömbösségével és annak elhanyagolásával igazságos akaratát diadalra juttatni nem tudja.* Ez különösen mostani viszonyainkra vonatkozik, mikor az ugrásra kész kapzsiság nemzet- és fajsorvasztó igazságtalanságait védelmezzük, amíg lehet a *joggal*, végső szükség esetén pedig a *karddal*.

Becsüljük meg és szeressük tehát *a mi hadseregünket* és annak *tisztikarát.* Ez a megbecsülés és szeretet olyan *hatalmas erkölcsi tőke*, mely minden kifelé kívánczó erőt helyes medrébe, az *összetartás* és *egységes szellem* kialakulásának tereére nem csak visszavezet, hanem művelődésének és intézményeinek szilárd védelme révén a legjobban jövedelmez is. A múltak hagyományai legalább ezt bizonyítják, a közvetlen jövő előre látható eseményei pedig megcáfolni teljes bizonyossággal nem fogják. — *Soha sem volt nagyobb szükség a hadsereg szeretetére és az iránta megnyilvánuló áldozatkésztségre, mint most, mikor szárnyaszegetten oly nagy és nehéz feladat előtt áll. Egyedül ebből a szeretet és bizalomból mérítheti csak a győzelem erejét és reménységét.*

Néplélek ereje.

Tagadhatatlan, hogy ha valamely történeti igazságot saját nemzetemre alkalmazni kívánom, ezt az *elfogultság* vádja nélkül csak akkor tehetem meg, ha említett történeti igazság kiinduló alapjául egy más, különösen *földrajzi helyzete* és változatos *történeti múltjánál* fogva a saját nemzetéhez *hasonlatos* nép történetét választom. Ilyen nép a német, — bár a mi jelenlegi helyzetünk kétségtelenül *súlyosabb* az övékéénél, jóllehet továbbá, hogy a két nemzet jellemtulajdonságai is részben *eltérők* egymástól. Ha már most mindezek ellenére e két nemzet története végeredményben mégis említett igazságok *helyességét* bizonyítja, ez lényegében nem jelent egyebet, mint *az elvnek a nemzet jelleme szerinti helyes felfogását és alkalmazását*. Vessünk tehát egy futó pillantást Németországnak az utolsó században a német egység megalapozása és létesítése tekintetében kifejtett tevékenysége felé, újból hangsúlyozni kívánván, hogy a *néplélek erejének teljes és célszerű kiművelése és lendületbe hozatala mindég a nép jellemértékeinek helyes kihasználásán és értékesítésén, vagyis a nemzetnek mélyen a jövőbe látó helyes nevelésén és vezetésén múlik*.

Poroszországnak Napóleon részéről 1806-ban történt letiprása után a legjobb porosz hazafiak azon célból fogtak össze egymással, hogy nemzetük mielőbbi talpraállítása érdekében minden lehetőt elkövessenek. Jahn Frigyes Lajos ezt az

eszmét a testnevelés útján olykép kívánta szolgáltni, hogy azt *a nép jellemére, lelkére* alapította, ezeknek a kiművelését tartván legfontosabbnak. Jahn ugyanis, mint a történelem tanára és a mellett ékesszavú író, hazájának történelméből igen jól tudta azt, hogy egyedül a nép *szelleme és fegyelmeztségében*, vagyis *lelkének a megerősítésében* rejlik feltámadásának és fennmaradásának valódi alapja és igazi oka. A nép belső értékeinek ez az ösztönszerű kiérzése és helyes felismerése, továbbá azoknak a céltudatos továbbfejlesztése és megszilárdítása idézte elő a lipcsei csatában (1813. október 16., 17-én) a szövetségesek nagy győzelmét is Napóleon felett. Németországnak a világháború előtti hatalmi nagysága felé kétségtelenül ez volt tehát *az első lépés*, melyre a német nép már századok óta készült. A nemzeti nagyság keletkezését azonban nem szabad úgy elképzelnünk, hogy az *kizáróan egy háború szerencsés kimenetelétől* függ. Sokkal inkább múlik az a *nemzeti lélek* nagyságán és szilárdságán, mely a népek nagy versenyében fokozatosan tör előre érvényesülése, a *lelki nagyságnak* mindenki részéről leendő *elismerése* felé, aminek a hatalmi téren kifejtendő *vezető szerep* már csak természetes következése. A nép tulajdonságának és jellemének ez a magas értéke, amit *derekasságnak* nevezhetünk, idézi elő háromnegyed részben a háború sikeres befejezését is, melynek az állami élet minden ágára kiható előnyös hatását, tudniillik a nép jólét és boldogságának eme látható bizonyítékait, vagy ha úgy tetszik, *a szerencsét*, Moltke szavaival élve, *tartósan* csak az *arra méltó, a derekasságával arra rászolgált* élvezheti. Az ekkép megszerzett hatalmat tehát *meg is kell tartanunk*, vagyis az így kivívt

boldogságnak *állandó* részesei kell, hogy maradjunk, miért is annak az úgynevezett *szerencsének is tartós*nak kell lenni. A hangsúlyt itt a „*tartós*” szóra helyezem, mely kizárja a véletlent. A lelki nagyság tehát a *maga belső, igaz értékeinél fogva erőszakolja* ki, helyesebben *érdemli* ki a szerencsét, melyet derekasságánál fogva csak ily módon tud állandóan megtartani.

A német nép politikai hatalmának megalapításához a második lépést Bismarck tette meg, midőn a német *nemzeti öntudatot* felébresztette és a német *törzsek egyesítésével* lehetővé tette, hogy a német nép az európai népek között szabad lélekzetet vehessen, független életet éljen. Egy nemzetet tartós életre ugyanis csak az *egységes nemzeti érzület képesíti*, ezt pedig egyedül az az *egészséges szellem* teremti meg, mely a népet áthatja.

Felmerül most az az érdekes kérdés, vajjon a magyar nemzet a *ő* tehetségeinél, derekasságánál fogva *rátermett-e a tartós szerencsére*? Amennyiben pedig erre rátermett, annak megtartására *meddig* bizonyul alkalmasnak?

Azt hiszem, a kérdés első része, hogy tudniillik a magyar nemzet alkalmasságánál fogva rátermett-e a tartós szerencsére, feleletre nem is szorul, hiszen egy ezer esztendő legváltozatosabb történeti eseményei megcáfolhatatlanul bizonyítják ezt, mindenekelőtt pedig az a tény, hogy a nemzet *ma is él* és továbbra is *élni fog*, mert *élni akar*. Kétségtelen tehát, hogy a századok mindent elsöprő viharainak ellenére, a magyar nemzet *nagy tehetségein és képességein* múlt a nemzetnek csodálatos megmaradása. És ha még figyelembe vesszük azt is, hogy önfenntartási küzdelmeiben a magyarságnak az *ő csekély számerejét mindig ké-*

pességeinek nagyságával és teljes megfeszítésével kellett pótolnia, akkor előttünk áll az igazi, nagy magyar lélek, a romlatlan őserő, az alkotó hivatásra teremtett magyar Genius a maga tiszta eredetiségében. Innen van az, hogy bármennyi hibája és bűne is van ennek a nemzetnek, az erényei a hibákat, az előnyök a hátrányokat, a ragyogások az árnyoldalakat nemcsak kiegyenlítik, de messze felül is múlják. Nem a véletlenül múlt tehát, hogy a szerencse *állandóan hű maradt* hozzá.

Az a másik kérdés, hogy meddig bizonyul alkalmasnak eddig joggal megilletett szerencsésének a megtartására, éppen ilyen egyszerű. Addig t. i., amíg sorsdöntő *erényeivel ellenségei felett kimagaslik.* E tekintetben óriási megkönnyebbülésére szolgál az *ő drága áron megvásárolt függetlensége és önállósága.* Egy 400 esztendeig tartó lidércnyomással tehetetlenségre kárhozhatóva, csak *tűrni és szenvedni* tanult meg ez a nemzet. Makacs és nemes daca azonban nem engedte meg, hogy nemzetfenntartó ősi erényei sirba szálljanak. Apáról fiúra szálltak azok át a magyar nép lelkébe, melyben ezek az erények időnként elszunnyadtak ugyan, de csakis azért, hogy *annál nagyobb erővel* keljenek életre a szükség idején. A lidércnyomás megszűnt, semmi akadály sincs tehát, hogy ezt a bűnösen elhanyagolt magyar ugart a *nemzeti öntudatraébredés* gőzekéjével felszántasuk. Ez az ugar tehát *csak ezután* fog teremni. A mélyében rejtőző igaz értékeket csak ezután fogja a maguk öserejében kitermelni, illetőleg felszínre hozni. Van-e okunk tehát jövőnkbe vetett hitünket elveszítetni, amíg tudjuk, hogy ez a kihasználatlan magyar őserő csak a jövőben termi meg epedve várt gyümölcseit a *sziklaszilárd, megalkuvásra nem haj-*

landó, nagy magyar jellemek képében? A mi igazi nagyjaink mindig a magyar néplélek hamisítatlan megtestesítői voltak. Ilyenek után kívánczunk ma jobban, mint bármikor. amíg tehát ez az őserő nagy magyar jellemeket termelni tud, addig szerencsénket is elszakíthatatlanul magunkhoz láncoljuk.

Ha már most a polgári társadalomból kitermelt ezt az új lelket a nemzet és a hadsereg szempontjából méltányolom, arra az eredményre jutok, hogy a magyar ugar termelte minden egyes új léleknek lehetőleg *nagy jellemmé* kell válnia. Amilyen nagy igazság az, hogy *egy nemzet valódi gazdagsága fiai, vagy leányai erkölcsi épségének és képességeinek nagyságától függ*, éppen annyira igaz az is, hogy a hadsereg, vagy bármely intézmény kiválósága *tagjainak, főként pedig tisztikárának szilárd, önzetlen és áldozatra kész jellemén* múlik. Mert jól jegyezzük meg, hogy a csatákat és ezekkel együtt a népek és nemzetek sorsát *sohasem a számbeli túlerő, hanem mindig az erkölcsi és szellemi fölény* döntötte el és fogja — még a legnagyobb anyagi felkészültség *ellenére* is — ezután is eldönteni.

A nagy jellemek függvénye a tisztultabb közélet, t. i. a jellem kialakulásának bajvívó tere, ahol valóban alkothat és nem aprózódik el a képessége, illetőleg vész el a kedve többnyire mellékvágányokon kényszerből folytatott tisztogató, megtorló, többnyire — sajnos — személyeskedésből folyó ármánykodással, aknamunkával szemben. Minél több nagy jellemünk van, a vezetésre hivatottak is annál könnyebb a dolga. *A többség néhány hatalmas példának megihlető varázsa folytán mindig haladványszerűen gyarapszik.* Végeredményben kifejlődik tehát az az igazi, nemes ver-

seny, mely a tehetségeket *nem* az *egyén önző dicsőítésére*, hanem egyedül a *köznek*, az általános emberi jólétnek és tökéletesedésnek *előmozdítására* műveli ki. Tulajdonképpen tisztább légment *kell* teremtenünk, mert az igaz értékeket csak ilyenben lehet kitenyészteni. Akkor pedig joggal merül fel az a kérdés, hogy van-e itt példára egyáltalán szükség? Nem volna-e erkölcsi kötelessége mindenkinek annak létesítésén fáradozni? Mindenkinek *önmagából* kell meríteni az ösztönzést a tisztességnek mindenkor és mindenütt érvényesítéséhez. *A becsületnek mindenkinek féltett kincsévé kellene lennie.* Annak minden tettünk rugójául, vagy legalább is felülbírálásául kellene szolgálnia. Mindez azonban csak *elméletben* van így, a gyakorlati életben ellenben még igen távol vagyunk e cél megvalósításától. Mindig többet engedünk meg magunknak a szerint, amint erre megtorlás nélküli lehetőség kínálkozik. E téren nemzeti bűneink mellett mindenek előtt *kényelemszeretetünk* játsza a főszerepet.

En most csak a *pontosságra* gondoltam. Hát megtörténhet-e az nálunk, hogy valamit (előadást, hangversenyt stb.) a meghatározott időben megkezdjenek? Ellenkezően, a pontost büntetik meg avval, hogy mindég megvárakoztatják a kényelmesekre, a fegyelmetlenekre. Amikor tehát a tények *ezeknek* adnak igazat, akkor csak a *fegyelmetlenség, a pontatlanság, a felületesség nagyra-neveléséről* lehet szó.

Ez az alsóbbrendű szellem azután mindenütt lábrakap és mintegy a bélyegét nyomja rá minden munkánkra. Önfegyelmünk lazul, lelkiismereti szabadságunk tágul, ami azután ott és akkor is megnyilatkozik, amikor belőle az érdemesnek, vagy

az ártatlannak indokolatlanul kára származik. *Az elerkölcstelenedés a lélek ezen elkorcsosodásával kezdődik*, aminek a műveletlenség és a nehéz megélhetési viszonyok természetesen még fokozotabb tápot nyújtanak.

Innen is kitűnik a *népművelés óriási fontossága*, melynek *vévén* a nemzeti *öntudatraébredtetés* nagy munkája folyik, minélfogva a *jelen állapota* és a *jövő céljai* felől nyert megnyugtató benyomások az emberi lélekre gyakorolt mérséklő, kiengesztelő, vagy serkentő hatásukat sem fogják bizonyára szem elől téveszteni.

Ugyanezt a célt szolgálják az iskolában már nem járó fiatalság részére a „Levente” testedző egyesületek is.

A nemzeti testnevelés, melynek jegyében azok megalakultak, van hivatva arra, hogy a *léleknek ezt az átformáló hatását* előidézze és ilyen formán annak a *jövő nagy nemzeti céljainak szolgálatába állítását* lehetővé tegye. Az olyan események felett tehát, amilyenek a közel múltban a magyar-olasz labdarúgó és kard mérkőzés volt Rómában, ill. Budapesten, nem szabad egyszerűen átsiklanunk. Azok tanulságait minden irányban le kell vonnunk és értékesítenünk. Az a tény, hogy a magyar csapat nagyobb labdarúgó tudása ellenére mégis vereséget szenvedett, küzdő képességének csökkenését bizonyítja a *nemzeti öntudattól túlfűtött olasz léleknek minden áron győzni akaró törekvésével* szemben. A vívó mérkőzésnél — kisebb arányokban bár — de magyar részről ugyanezt tapasztaljuk. A testnevelés tehát nemzeti erély, akarat és mozgékonyosság, vagyis a *nemzeti jellem újjászületésének* kétségtelenül alkalmas eszköze. Az idegek és izmok erejének is mindenkor a

szilárd, hazafias lélek és a nemzeti becsület magásra kitűzött céljait kell szolgálniuk.

Van azonban a magyarnak egy nagy jellemfogyatkozása t. i. az *elbizakodottság*. És ha az ebből fogant, túl vérmesen táplált céljainak elérése bármilyen előre nem látott oknál fogva még csak kérdésesnek is látszik, ez a, fölénye tudatában remélni sem mert, céljait fenyegető, vagy azokat csak veszélyeztető jelenség lelkére annyira visszahat, kishitúságát annyira felébreszti, hogy küzdőképessége is csorbát szenved, sőt ellenfele sugalmazta fölényének hatása alatt teljesen alá is hanyatlik. Ez pedig semmi egyéb, mint a *lélek idő előtti megrendülése*, a gyengébb idegzet szolgálatainak akarat és szívóság hiánya folytán bekövetkezett felmondása, vagyis alsóbbrendűségének bármilyen okból folyóan *abban az időben* történt önkénytelén vagy kényszerített elismerése, ami a *vereségben* nyilvánul meg. Már pedig addig semmi sincs eldöntve és elveszve, ameddig a *lélek rendületlen*. Ha azonban az ember *bensőleg összeroppan*, akkor — katonai értelemben szólva — már a legjobb fegyver sem ér semmit sem a *kezében*, mert egy kisebb, de *elszánt* csapat a legnagyobb tömegeket is szétugrasztja, miként a farkas a nyáját. Azért mondja Bismarck, hogy a nemzet sorsa *saját erején* nyugszik. Ez alatt pedig első sorban az *erkölcsi és szellemi erőket* értette, melyek a nép lelkében fogamzanak meg, ott erősödnek és onnan ültetődnek át a hadseregbe. A hadtörténelem számtalan példán beigazolta ennek az állításnak az igazságát. Hiszen csak a rómaikat említem fel, akik a világot számbeli kisebbséggel ugyan, de *szilárdabb erkölcsökkel, nagyobb szellemmel* és *erősebb lélekkel* hódították meg. És vájjon mi nem mond-

hatjuk-e el önmagunkról, hogy egész múltunkban mindég csak *tülerő* ellen harcoltunk, ennek ellenében teljesítve itt történeti hivatásunkat immár több, mint ezer esztendőn keresztül!? És *a jövőben vájjon nem így fog-e ez ismét lenni?!*

Ha már most megkísérlem e tétel igazságát jelen viszonyainkra alkalmazni, azt találom, hogy ez az eljárás talán még soha sem ütközött nagyobb nehézségekbe, mint éppen most. Bármennyire fájdalmasan is érint az az égbekiáltó igazságtalanság, mely bennünket a történeti Magyarország területének $\frac{2}{3}$ részétől erőszakos úton megfosztott, azonban tehetetlenségre kárhóztatva önerőnkől és önkezdeményezésből jelenleg még csak nem is gondolhatunk semmiféle megtorlásra. De ez nem azt jelenti, hogy ölbe tett kezekkel várjuk a jó szerencsét, hanem hogy azokon a területeken, melyeken *cselekvési szabadságunkat semmi sem gátolja*, melyeken tehát független urai vagyunk akaratunknak, vagyis *benső erőssétételünkön* mindent kövessünk el abban a tudatban, hogy arra még bizonyosan szükségünk lesz, tehát semmi bennünket *készületlenül* ne találjon. Gondoljuk meg, hogy a legközelebbi nagy erőmérkőzésen, mely sorsunkat eldönteni fogja, a *lélek* és a *technika* fognak egymással szemben állani. Akik háborúban voltak, azok jól tudják, mit jelent ez. Hiszen nem is arról van jelen esetben szó, hogy harci érényeinkből talán kivetköztünk volna, csupán csak arról, hogy azokat a jellemtulajdonságokat, melyeken említett érények nyugszanak, jelesen: az *akaratot*, a tudatos *önfegyelmet*, *kötelességérzetet*, a *felelősség* szíves vállalásának *készségét* és az *állhatatosságot*, melyek a *technika* minden pusztító hatásának ellenére bennünket *rendületlenül* megál-

lani tanítanak, önmagunkban nagyra neveljük. Mert ne higyük azt, hogy ellenségeink velünk szemben fél munkával megelégednek. A körülzárolásnak mindég az önkéntes megadás, vagy a kiéheztetés a célja, hogy azután végleg rabigába döntsenek. Nekünk arra a nagy belső feszítő erőre van szükségünk, melyet az élni akarás hatalmas ösztöne vált ki belőlünk és szakadatlanul éleszt bennünk, hogy a sors rendelése szerinti történeti hivatásunkat itt továbbra is betölthessük. Lelkünk belső feszítő erejének olyan nagynak kell lenni, hogy a gyűrű ne csak jobban ne szorulhasson körülöttünk, hanem erejénél fogva a repedésig meglazítsa annak atomjait. Ezekben a sorsdöntő nehéz időkben tehát mindnyájunknak a polgár és katona egymásra utaltságának közös érzésében kell találkozunk. Nekünk mindnyájunknak kalóriáknak kell magunkat éreznünk, akik csak a bevonulásra várnak. Valamennyiünk lelkében az élni akarás kiirthatatlan ösztönének kell elemi erővel fennen lobognia. Annak a bizonyos gyűrűnek a teljes széttörése az egyedüli mód ahhoz, hogy szabadon lélegezhessünk. Nekünk tehát az időt a magunk és jövőnk érdekében alaposan kihasználva, várnunk kell arra az alkalomra, mikor a „szabadulás órája” üt. Hangsúlyozom ezt az alkalmat nem szabad erőszakkal felidézni, csak élnünk kell vele, mihelyt kínálkozik, a néplélek minden szenvedélyével és szenvedély mindent elsöprő erejével. A francia nemzet ma is azt állítja, hogy ő 1870-ben nem akarta a háborút. Mikor azonban a császárság, mely a háborút megüzente, megbukott, ugyanaz a nép a mellett volt, hogy a háborút most már a végsőkig folytassák. Ebből csak az a tanulság, hogy a mikor a haza sorsáról van szó, nem lehet fél

úton megállani. Hát még ha egy nemzetnek a *léte*, vagy *nem léte* forog kockán!?

Jelen szomorú helyzetünkben tehát főként a polgári társadalomra hárul az a feladat, hogy a magyar ifjúság *erkölcsi erőinek fokozásáról*, melyek egy legközelebbi háborúban *mindent el fognak dönteni*, gondoskodják. Erre azonban a példát azzal kell a *legjobbakknak* szolgáltatniuk, hogy önként beállnak a nemzeti hadseregbe és szívesen vállalják, — mindentől eltekintve, már a *saját* érdekükben is — a legkisebb egységek vezetésében leendő beható kiképeztetésüket. Mert nem az a fontos, hogy nagy számú hadsereget állítsunk fel, hanem, hogy az a hadsereg kiválósága folytán *alkalmasnak* is bizonyuljon mindazon feladatoknak a megoldására, melyek reá várnak. Erre pedig egyedül *kifogástalan hazafias, keresztyén szelleme, lelki fegyelmezettsége* és mindazok az *erkölcsi erők* képesítik, amelyekre őket az *előrelátó hazafiúi bölcsesség* még *idejében* ránevelte. *Kizáróan az értelemnek egyoldalú fokozása mellett ezekre a feladatokra a siker reményében sohasem vállalkozhatunk. Az igazi műveltség és a hadierények rendszerint egymásra utalva fejlődnek*, miként azt a görögök és rómaiak példája mutatja.

A mi helyzetünk azonban más. *Az önvédelem* nemcsak az egyén, de *a nemzetnek is elemi joga*, sőt *kötelessége, ha élni akar*. Ha tehát életünkre törnek, ez ellen úgy védekezünk, ahogy tudunk. Ellenségeink nagy száma és műszaki felkészültsége ne rettentsen meg bennünket, mert *nincs okunk aggodalmaskodni mindaddig, míg szívünket a helyén tudjuk*. A magyarok Istenén kívül egyedül a *nép lelkének az ereje* a mi leghatalmasabb támaszunk és védelmünk. *Ezt művelni és erősíteni legyen a*

mi legszentebb hazafiúi kötelességünk. Akkor majd nyugodtan várhatjuk, hogy mit hoz a jövő.

A haza szolgálatában nincs tehát válaszfal polgár és katona között. Aki ezt megérti — és minden becsületes, derék hazafinak meg kell értenie — az már is lerombolta azt a kicsinyes és mesterkéltségen nyugvó válaszfalat, mely minden józan és természetes gondolkodás ellenére polgár és katona között eddig fennállott és a mely e kettőt egymástól elhidegítette.

Csak az ily módon összeforrt nemzeti lélek ereje lehet egyszersmind az államnak is a legnagyobb erőssége és legbiztosabb oltalma.

Kölcsönös megértés.

Azt hiszem, sőt meg vagyok arról győződve, hogy a polgári társadalom és a hadsereg közönyös viszonya egymáshoz a magyarban gyökeredző jellemtulajdonságokon kívül a *kölcsönös megértés hiányából* is ered. Ez pedig az ifjúságnak az uralkodó *különböző* — olykor ellentétes — világnézeteken alapuló neveléséből származik. És most nemcsak a polgári és a katonai ifjúság egymástól sok tekintetben eltérő nevelésének rendszerére és szellemére gondoltam, hanem már a polgári ifjúság nevelésében elvitázhatatlanul fennálló nagy különbségekre is, a szerint, amilyen az intézet, amilyen az igazgató és a tanár. A tananyag egyforma terjedelme ugyanis legfeljebb csak az ismeretszerzés mértékét biztosítja, hol van azonban ettől még a *nevelés* kérdésének magas szempontja, nem is beszélve annak az egységes nemzeti felfogás szempontjából oly égetően szükséges *egyöntetűségéről*, melyet rendelet útján szabályozni alig lehet, amely tehát majdnem kizáróan a tanár, a nevelő arravalóságán múlik. Azt a közelmúlt gyászos eseményeiből láttuk, hogy a felületesen szerzett ismeretek kellő belső feldolgozás nélküli nagysága a nevelés hátrányára milyen *aránytalanul* fennállott. A szabadság és a szabadosság fogalmainak egyszer szándékosan, máskor tudatlanságból eredő megtévesztő beállítása és érvényre juttatása — fájdalom — sok esetben annak az *erkölcsi alapnak* a hiányosságára vall, melyen pedig az állam és a társadalom min-

den intézményének, egész berendezkedésének nyugodni kellene. *Hiszen az éppen a szomorú, hogy egy ezeresztendős keresztény (tyén) államban még vita lehet arról, miként ez az erkölcsi alap egyedül csak keresztény (tyén) és nemzeti lehet.* Azonban messze, szándékaimtól eltérő irányba vezetne az, ha én ebbe a kérdésbe mélyebben belebocsátkozni akarnék. Még csak azt kívánom tehát megállapítani, hogy a *vallási* és az *erkölcsi* alapot némelyek szándékosan vagy tudatlanságból szeretik összekeverni, hogy ilyenformán a különböző keresztény (tyén) vallásfelekezetek között ellentéteket szítsanak. Pedig mindenik *ugyanazon fenséges erkölcsi elveket* vallja, amelyek jegyében a világ művelődése az idő arányaihoz képest — hiszen mi csoda a keresztény-(tyén)-ség eddigi élete pl. a kínaiak 6000 éves műveltségéhez képest —, ez idő szerint kétségen kívül még csak fejlődni kezd. A politikának is — bármennyire az exigenciák, a lehetőségek tudománya az —, ezekből a magasabb erkölcsi elvekből *kellene* táplálkoznia. Mivel pedig ez nincs így, azért szerepel a politika az őt hátrányosan érintő díszítő jelzők egész tömegétől ékesítve a közéletben. Pedig kétféle erkölcs, t. i. egy keresztény (tyén) és egy ezen kívülálló, többékevésbé önző és anyagiasszemponatokkal felhígított másféle erkölcs nem uralkodhatnak egy államban a nélkül, hogy azok összeütközésébe ne kerülnének. Innen magyarázható a félreértések, súrlódások, visszavonások, háborúskodások nagy tömege, melyek a boldogtalanságot még élesztik, a helyett, hogy eloszlatnák azt. így fajult el fokozatosan az az *igazi szabadelvűség*, amelyet az 1848. évi magyar államférfiak követtek. Hiszen Széchenyi politikai rendszere éppen abban állott, hogy a

keresztény (tyén) erkölcsöket az állami működés minden terén megvalósítsa, mi által elejét vette volna annak az egyoldalú politikai gondolkodásnak, mely az egyéni magas értékek kiművelése és érvényre juttatása helyett, sőt azok háttérbeszorítása mellett, egyedül az *önáltatás és képzelőds* hazug légrével telítette meg a magyar közéletet. Íme itt van annak a két különböző erkölcsnek az összeütközési tere, hol még az immár hagyományossá vált örökös *kiegyezkedést* is a kizáróan *hiúságon alapuló egyéni nagyravágyás kielégítésével* lehetett csak elérni. Jól tudta ezt a nagy emberismerő uralkodó, I. Ferencz József, akinek ezt a jól bevált leszerelő módszert bőségesen nyílt alkalma kiadósan használni. Én a magyar jellem *visszafejlődését* tehát *a megalkuvásra csábított léleknek ebben az elszíntelenedésében* látom, mely végeredményben azt önmaga iránt is bizalmatlanná tette és a lelkiismeretét kissé megnyirbálta. Pedig éppen annak az ősi szabadelvű irányzatnak a jellemző sajátságai, mint az egyéni szabadság, szabad tevékenység, minden téren, szabad verseny, a „lasser fairé” elvének az idején lett volna helyénvaló és szükséges a *keresztény (tyén) erkölcs alapján kiművelt jellemnek a kiegyensúlyozó és mérséklő befolyása*. Csak így történhetett meg, hogy a fák az égig nőjjenek, aminek bizonyosságául a napilapoknak csak a törvényszéki rovatába kell tekintenünk.

Az önző gazdasági érdekeknek következetesen az erkölcsiek elé helyezése idézte elő a keresztény nemzeti szellemnek sokak előtt „jelszó”-vá történt lefokozását is, pedig ez semmi egyebet nem jelent, mint hogy a potemkin-műveltség drága árán megvásárolt magyar léleknek az anyagi-

sággal fertőzöttsége már olyanfokú, hogy ebben a létért való küzdelmet folytató magyar világban többet ez idő szerint elérni alig lehetett. Évtizedek, alapjában véve évszázadok súlyos bűneit néhány esztendő alatt jóvá valóban nem lehet tenni, de meg kell azt mielőbb erélyesen kezdeni, mert különben az erkölcsi hínárban végkép elmerülünk. Madách azt mondja: „A kor folyam, úszója az egyén”. Aki az ár ellenében úszik, az idő előtt kifárad és a víz elsodorja, nem marad tehát más hátra, mint úszni az árral. Most csak az a kérdés, hogy hol, t. i. a folyam sodratában-e vagy a part mentén? Az előbbi helyen úszók a legkevesebb fáradsággal aránylag a legkönnyebben érnek célra, a part mentén úszók ellenben a leglassabban haladnak és bizony testüket is megsebzik olykor az emberi gonoszság és ármány sziklagátjaiban. A magyar folyam vízállása jelenleg csekély; még a folyam sodratában úszók is földet érnek, ha megállani próbálnak. A keresztyén (tény) hazafias szellem zsilipjeit kell tehát megnyitni, hogy azokon keresztül a szilárd és tiszta erkölcs üde vize áradjon be és emelje közéletünk szintjét magasabbra.

Így boszulja meg magát a *kizáróan ismeretszerzésre* irányuló munka különösen a magyar irodalom és történelem örökbecsű példáinak és kincseinek főként *nemzeti* és *vallás erkölcsi* szempontból kellő ki nem aknázása folytán. Mert jegyezzük meg, hogy a nevelés lehetetlen feladatokra, mint az emberrel veleszületett és öröklött tulajdonságoknak gyökeres megváltoztatására nem vállalkozhatik, de igenis azokat a *szerezett ismeretek* útján befolyásolhatja, szelídítheti. És éppen a *vallásosság* és a *hazaszeretet* azok a tulajdon-

ságok, melyek a szerzett ismeretek útján keletkezve és fejlődve, a tömegek vezetésére is a legalkalmasabbak, tehát *a nemzet egységes nevelését* is leginkább lehetővé teszik. Nem hiába mondta Bismarck: „Aki Istenét rosszul szolgálja, az rosszul szolgálja hazáját is.” És ha ezt a mondást még a *királyhűséggel* is kiegészítem, megtaláltuk azt a hármast, azokat a hatalmas erkölcsi rugókat, melyek a magyar nemzet történelmi magatartását eddig szabályozták és fennmaradását annyi vész és viharban ezer esztendőn keresztül biztosították és biztosítani fogják még továbbra is, ha erről az útról le nem tér. A keresztyén nemzeti irányzat tehát nem lehet csak jelszó, az *élő történelmi valóság*, melyhez az eszménységet kiszorítani akaró anyagiasság és az egyéni magas értékek kiművelését mellőzni célzó, *egyedül a tömegeket* szem előtt tartó nevelés kísértésbe ejtő mai nehéz világában hűnek maradni, csak az *erős jellem* sajátja. Az iskolai nevelés (?) *ilyenekkel* maradt *adós* a nemzetnek. Ezért kell az eddig dívott nevelés rendszerét megváltoztatni, ami a tanerők *különös megválogatását* igényli, — természetesen megélhetési lehetőségük bőséges anyagi biztosítása mellett, — mert *a nemzet legnagyobb kincsének, a gyermeknek fenti szellemben, leendő nevelését csak a legkiválóbb, legkipróbáltabb nevelők végezhetik.*

Áttérek most már a *katonai nevelésre*, mint amely Kant „kategorikus imperatívusá”-nak az elvén, a polgári ifjúság nevelésével szemben olykor bizony nem azonos módszerekkel és eszközökkel dolgozik. Előre kell bocsátanom, hogy itt is a *régebbi* nevelésről lesz szó, ennek hiányait pedig őszintén feltárni nemcsak hazafiúi kötelesség, de

engedhetetlen szükségesség is, ha csak polgári részről egy elfogult katona hazabeszélő kifakadásainak jogos vádjával illetni magamat nem engedem, amivel különben az eszme megvalósulását egy parányival sem vinném előbbre. De a hiányoknak őszinte feltárása azért is szükséges, mert a szóbanforgó, a nemzet és hadsereg szempontjából olyannyira fontos kérdésnek a megbeszélésére csak az illetékes körök előzetes beleegyezése mellett vállalkozhattam: ha tehát *valóban* akarjuk, hogy ezen lépésnek némi gyakorlati haszna és eredménye legyen, akkor igazság szerint katona-részről sem szabad egy merev és egyoldalú álláspont megtámadhatatlanságára helyezkedni.

A tiszt eddig úgy élt a köztudatban, hogy az *egyoldalúan képzett* olyan ember, akivel igen jó elmulatni, talán kellemes társalgó is, de aki asszony, ló, kártya és iváson kívül máshoz alig ért. Ez a felfogás pedig onnan ered, hogy régi időben a katonai pályára közelfekvő okokból többnyire csak azok léptek, akik mintha nem érezték volna önmagukban azt a képességet, hogy más pályán is boldogulni tudnának. Ezeknek a katonai pályán aránylag rövid idő alatt tett igen szép előmenetelét volt tanuló társai, akik a polgári iskolában náluk mindig jobban tanultak, akik azonban a polgári életben még koránt sem értek el hasonló állást, bizonyos, az emberi természetben gyökeredző kicsinyes irigység vagy féltékenységre hajló érzéssel állapították meg, nem mulasztva el sohasem hozzátenni: „pedig a polgári iskolákban mindig mögöttünk (em) voltak (volt),” vagy: „ő is a sereghajtók közé tartozott.” Ebből természetesen mindjárt készek voltak levonni azt a messzemenő következtetést, hogy az a pálya, melyen még az „*ilyenek*” is job-

ban boldogulnak, amelyen a továbbjutáshoz még „oklevél”-re sincs szükség, amelyen tehát „koránt sem kell annyit tanulni”: csak alsóbbrendű lehet. Hát nem azt tapasztaljuk-e sok esetben még most is, hogy bizony sokan az *oklevelet* és nem a *felmutatott teljesítményt* szeretik, még inkább akarnák az *egyén igaz értékmérője* gyanánt használni?

De nagyban hozzájárult a katonai pálya lebecsüléséhez — különösen régen — néhány, e pálya iránt már kezdettől fogva idegenkedéssel és ellenszenvvel viseltető egyévi önkéntes részéről, az ő rövid szolgálati idejük alatt tapasztalt katonai félszesség, vagy más szokatlan kinövésnek gúnyolódó szellemben történt olyan megtárgyalása, amely a katonai pályán szükséges ismereteknek végeredményben a polgári pályák egynémelyikére megkövetelt elméleti felkészültséggel nem éppen jó-akarató összehasonlítása után jutott a katonai pályának lekicsinlő felfogásához.

Most azután jött a nagy háború, melyben néhány tartalékos tiszt *minden kétségen felül álló hősiesség magatartása* és teljesítménye arra adott alkalmat, hogy fölényesen emelje ki azt némely tényleges tiszt viselkedésével szemben. Készséggel erősítem meg azt a megállapítást, hogy némely, különösen szabad pályákon működő tart. tiszt az ő *önnálló gondolkodásával és a felelősség szíves vállalásánál* fogva egyes tényleges tiszteknek messze felette állott. Ezen felfogással volt tényleges bajtársaim — azt hiszem — valamennyien egyetértének. Az is tény, hogy a valóságos parancsnok távollétében a század- vagy zászlóaljparancsnokságot is talán szívesebben ruházták volna rá, mint tényleges bajtársára. Mindez azonban inkább csak azt bizonyítja, hogy az a tényleges tiszt nem

a hajlamainak megfelelő hivatást választotta és hogy más pályán talán jobban megfelelt volna. Mert úgy kell ám a dolgot elképzelni, hogy a katonai pályán működik — könnyen érthető okokból és szükségből — a *legtöbb pályatévészett ember*.

Több olyan okot lehetne még felhozni, melyekből a katonai pálya iránti ellenszenv táplálkozik, amelyeket azonban bővebben fejtegetni, közelfekvő okoknál fogva, valóban nem célszerű és nem kívánatos. De egyet az idevalók közül mégis szükségesnek tartok kiemelni, mert az a hadsereg tekintélyének is kevésbé használ, ez pedig a tisztikar feletti — merem állítani, olykor a szellem és fegyelem rovására érvényesülő — *túlzott mértékű befolyás*, sőt *gyámkodás*, mely annak — a különleges alkalmazásúak kivételével — főként iskolák és tanfolyamok hallgatására (a beteges becsvágy ezen önző fészkeire) kényszerítésében jut kifejezésre, a helyett, hogy *az önalkotta ember* (self-made man) *kiművelésének hatalmas és szilárd jellemfejlesztő elveit tartanak szem előtt* Az ilyen kényszerített katonai művelődést pedig azért tartom hátrányosnak még a *kölcsönös megértés* szempontjából is, mert az a készen kapott és nem önküzdelemmel és önfáradással szerzett tudomány csak szorgalmat igényel, azonban a *jellemet* és a *tehetséget fejleszteni nem alkalmas*, miből folyóan az *önbizalom megrendül*, az *önálló gondolkodás és nézetnyilvánítás bátorsága pedig elsovad*. Ez a hátrány a polgársággal társadalmi úton fenálló érintkezés terén mutatkozik leginkább, amelyhez szükséges idő, katonai téren a tisztikarral szemben gyakorolt eme túlzott befolyás miatt, pedig bizony még rendelkezésre is alig áll.

Katonai részről tehát, szerény felfogásom sze-

rint, az *önálló gondolkodásra*, melyre a nagy háború egyik fontos tanulsága alapján oly *rendkívüli szükség* van és a *szabad véleménynyilvántartásra*, mely az *öntevékenység és a felelősség készséges vállalásának* sarkpontja, — természetesen megfelelő formák között — már a katonai iskolákban összehasonlíthatatlanul *nagyobb súlyt* kellene helyezni, a mint az eddig történt.

Egy további fontos oka még a meg nem értésnek a már felemlített és a közelmúlt tanulságai alapján katonai részről követett, vagy legalább is felállított *keresztény (tyén) hazafias irányzat szelleme*, mely — sajnos — a még mindig felburjánzó és többé-kevésbé a szabadkőművesség elvén álló különféle világnézetekkel oly elkeseredett ellentétben áll. Elképzelhetetlen, hogy ez a két irányzat egymás mellett súrlódás nélkül megférjen, aminek a polgári társadalom egyik, különben értékes részével szemben, a kölcsönös elhidegülés a természetes következése. Ha pedig végül még a lovagias elégtételszerzés kötelezett szokását is fölemlítem, melynek — ha jól tudom — mint a középkorból reánk maradt hagyománynak leghívebb megőrzője mindenkor a hadsereg volt, melynek azonban bizonyos nevelő és jótékony befolyását, illetve hatását a *a szilaj és fegyelmezetlen erkölcsökre* minden elfogulatlan hazafinak el kell ismernie: azt hiszem, nagyjában kimerítettem azokat az okokat, melyek a polgári társadalom és a hadsereg közötti összhang ez idő szerinti hiányát előidézik.

Mindezek csak igénytelen, szerény egyéni vélemények, amelyeknek az az egyedüli célja, hogy a becsületes gondolkodás és a haza jövőjéért aggódó lélek őszinteségével a baj okaira rávilágítsanak. Kifejezetten hangsúlyozom, hogy jelen

vélemény-nyilvánításommal semmiképpen sem lehetett célom a hadvezetőség szándékaiba beavatkozni és így természetesen igényt sem tarthatok arra, hogy azok a hadvezetőség álláspontjával minden tekintetben megegyeznek.

A kölcsönös megértés igen értékes jegecesedési pontjai lehetnének még a harctéri ezredek bajtársi szövetségei és az ezek részéről időnként rendezendő bajtársai értekezletek és vacsorák is, melyekről még úgylis meg fogok emlékezni.

Ha már most az eddigieket összegezve, a kínálkozó tanulságokat levonni akarjuk, elfogultság nélkül megállapíthatjuk, hogy *a polgári társadalom még nem képvisel oly egyöntetű és egészséges szellemet, mely a hadsereggel szívvel-lélekkel történő összeforradásnak alkalmas talaja lehetne.* Viszont ez idő szerint *a hadsereg szelleme sem az az egységes és termékenyítő erő még, mely hatásánál fogva magához láncolni, vagy legalább is lebilincselni tudná a polgári társadalom számottevő részét.* Mindebből pedig az következik, hogy kölcsönös érdeklődés útján *a megértés szálait* kell keresnünk, hogy azokkal *egymást egyetértő barátsággal és szeretettel összekapcsolhassuk.* Ily módon sok *félreértést küszöbölhetünk ki,* melyekről csupa elfogultságból azt gondoltuk előbb, hogy azoknak biztos létalapja volt. Az összeforradás komoly akarata azonban kizárja azt, hogy régen, egész más viszonyok között előfordult félszegségeket, hibákat, mulasztásokat újra meg újra egymás szemére lobbantsunk. *Hiszen nem azért vagyunk magyarok, hogy legalább veszély idején egymásra ne találjunk és közös erővel ne munkálkodjunk ennek a boldogtalan magyar hazának a talpraállításán és a szebb jövődjén!?*

Anyagias korszellem.*)

A nemzet nevelése, a népművelés egyidejű fejlesztése, vagyis a néplélek *kellő előkészítése* nélkül mindég veszedelmes az olyan eljárás, mely idegen földből *kizáróan elméleti alapon* akar átültetni olyan szellemet, melynek a hazai földben nincsen talaja, melynek lényege a keresztény(tyén) vallás-erkölcsi elvektől eltérően nem az eszményiség, a szeretet, az önzetlenség és az egyetemességnek a szolgálata, hanem a rideg önzés érdekeinek a kíméletlen érvényrejuttatása. Ez a szellem a 18. század végén, a francia forradalom ismert hármasszava, a szabadság, egyenlőség és testvériség nyomán csirázott ki és terjedt szét Európában. Mintha ez a szellem Darwin „létért való küzdelme”-ről szóló elmélete jogosultságának akarna utat törni, sőt annak a gyakorlati életben egyedüli üdvözítő voltáról bizonyosságot tenni. Az egyéni képességeknek a szabad versenyen belüli érvényesülése, a *keresztény(tyén) erkölcsi elvek teljes tiszteletben tartása mellett*, kétségen kívül egészséges alapja volna annak a szabadelvűségnek, melynek jegyében a 19. század eleje óta az európai államok fejlődni kezdtek. Azonban mindez csak *elméletileg* volt és van most is így. Az idők folyamán a tények világossága mellett kiderült, hogy *a szabad elvűségnek a keresztény (tyén) erkölcsi elvekhez vajmi*

*) Ezt a cikket e könyv nyomdai kizédése közben írtam, miért is az nem jelenhetett már meg a „Pesti Hírlap”-ban, sőt e könyv „Előszavá”-nak szövegét sem változtathattam már meg. Szerző.

kevés köze van, mert a tőke uralmával megteremtette a fehér rabszolgaságot és halványává tevén az arany borjút, kaput nyitott a mód feletti élvezeteknek, a mérhetetlen nyomor, erkölcstelenség, bűnözés és szenvedésnek, valósággal tehát megmérgezte a társadalmi erkölcsöket.

Képzeljük el már most, hogy fenkölt hivatására a férfiasság eszményei és erényeivel előkészített tiszt az életbe kilépve, majdnem mindent homlokegyenest ellenkezőképpen talál, miként azt neki lefestették és ennek alapján ő azt elképzelte. Egyéni újranevelésével szinte át kell értékelnie mindazokat a szép elveket, melyeket az emberekre vonatkozóan és az életre nézve hallott és útravalóul kapott. Csoda-e már most, ha többen megtántorodnak és erkölcsi csődbe kerülnek az anyagiasság testet lelket lenyűgöző ama hatalmas folytán, mely társadalmunkat és egész közéletünket jellemzi? Vagy úszik tehát az árral, megaludván a viszonyokkal, mint a többi szürke jellem, vagy megvetve az anyagiasságot, magára hagyatva, elszigetelten is küzd és szenved tovább nemes hivatása eszményeiért, várva a kedvező alkalmat, amely előtérbe sodorja.

Miként látjuk tehát, nagy az anyagiasságnak *jellem felaprózó hatása*, mely az egyéniség erkölcsi súlyát abban az arányban csökkenti, amint az az eszményiségtől eltávolodik. Végeredményben egy elszíntelenedett, közönséges jellemmel állunk szemben, mely a legjobb esetben kötelességét elvégzi ugyan *szükségből*, azonban magasabbra tűzött céljai az *anyagi jóléten kívül* nincsenek, mert hiányzik az *erkölcsi motor*, mely lelkét a nagy magasságokba *felemelni* és *tovaragadni*, benne az *egyéniiséget* kiművelni tudná. Ennek pedig az a

szakadatlanul tartó, szinte végzetes *kisszerűség* a természetes következése, melynek keskeny és alacsony távlatából az eseményeket megítélni szoktuk.

Hát fel tudjuk-e azt ilyen körülmények között tétélezni, hogy ez a *kisszerűség*hez szokott, az anyagiasságtól megmételyezett és telített lélek a *társadalmi és nemzeti egység gondolata iránt* különösebb *fogékonyságot és lelkesedést tanúsíthatna?* Pedig e két feltétel nélkül *nagy kérdések* megoldásához hozzáfogni, még inkább azokat sikeresen befejezni, nem lehet. Az anyagiasán gondolkodó ember mindig csak *önmagát látja* és látkörének mindig önmagára szorult ez a szűk mértéke teszi őt érzéketlenné az általánosságot érintő kérdések iránt.

Az önérdékkeresésnek ez a szertelen foka, melynek *gyűjtőpontjában mindég az anyagiasság áll*, szintén egyik hathatós oka annak, hogy a polgári társadalom és a hadsereg köréből *csak kevesen* közelednek, illetőleg találkoznak egymással abban a tudatban, hogy a *társadalmi és nemzeti egység* magasztos feladatait szolgálják. Az uralkodó korszellem hatása alól magunkat függetleníteni mindig nagy *önmegtagadással* járó *lelki-erőre* vall. Éhez pedig első lépés *önmagunk fegyelmezni tudása*, mely semmi egyébből nem áll, mint *meggyőződésünknek* egy magasabb "célt" szolgáló eszme érdekében leendő *alárendeléséből*. De vájjon kell-e, lehet-e ma a társadalmi és nemzeti egység eszméjénél magasabb célt kitzüzni? Addig, míg ennek szükségességéről fanatikusan meg nem vagyunk győződve, alig lehet szó arról, hogy ezt a meggyőződésünket *másokra is* átvinni tudjuk. A meggyőződésnek ez az *önfegyelmezés útján* történő általánosítása és a benne kifejezésre jutó — mint tehát helyesnek elismert — eszmének

ebből folyó, *egyesült erővel* leendő megvalósítási akarása: az a *közfegyelem*, mely minden *egységnek* az alapja és a melyet az uralkodó anyagi korszellem kizáróan az *egyéni érdeket hajhászó kapzsi önzésénél* fogva nálunk — sajnos — már oly nagy mértékben kikezdett. De nem is annyira az önzés az, mely az embereket egymástól oly nagyon eltávolítja, mint inkább az ebből folyó *irigység* és *gyűlölködés* szelleme, mely annak mindig a nyomában jár. Ez tagolja szét a társadalmat, ez osztja azt érdekszövetkezetekre (klikkekre), amelyek közötti féltékenykedés és hiú versengés — ismét csak az *anyagiak* terén — szüli az egyenetlenséget, a belviszályt s velük együtt a belső gyengeséget, a nemzeti egység és erő elsorvadását.

Mert jegyezzük meg, hogy a jelenségek — bár látatlanul és alig észrevehető módon — sehol nagyobb okozati *összefüggésben* egymással nem állanak, mint a *lelki világban*. Azok az eredmények, melyek ilyen formán egyszer szinte váratlanul, nem is sejtett módon, máskor azonban féltelmetes következetességgel és előrelátható biztossággal bekövetkeznek, ebből a titokzatos világból származnak. Az itt képződő energiák összessége semmi egyéb, mint *csirasejtje* a később létrejövő nagy eredményeknek, vagy tetteknek, melyeket azután már külső érzékeinkkel is fel tudunk fogni. Viszont azonban az is igaz, hogy említett energiák már eleve is magukban rejthetik a sikertelenség csiráját, ha azok összetételüknél fogva fejlődésképtelenek, sőt egymás lerontására, vagy megsemmisítésére is alkalmasak.

Nem szabad tehát azon csodálkoznunk, ha a gyakorlatias hivatásának eszményi légkörében nevelt tisztikar az élet keserves tapasztalásaitól és be-

nyomásaitól szinte meghökkenve, visszavonul és önmagának él. De anyagilag sem bírná sokáig azt a pompázó, de sivár életmódot, mely lehetőleg hangos és gőgös modorban igyekszik az *avatatlan* világ előtt a hiányzó tekintélyt pillanatnyilag biztosítani. És milyen csodálatos, hogy a katonai múltjára büszke magyar nemzet milyen könnyen felejt, milyen könnyen szakít — habár látszólag is — szent emlékekkel telt nemzeti hagyományai-val, mikor az anyagiasság tobzódó mámorában csak a *jelennek élve*, eszményeivel mit sem törődve, e korszellem rabjává lesz. Bár ez — mint mondám — ez idő szerint még csak *látszat*, ama szomorú ut azonban, melyet az *utóbbi évtizedekben e leomlott korszellem hatása alatt megtett*, mind inkább azt bizonyítja, hogy ez a látszat komor *valósággá* kezd átváltozni, ha *még idejében önmagára nem talál*

Abból a világnézeti harcból, mely körülöttünk folyik és amely ezt az átkos korszellemet is felidézte, a tisztikarnak ki kell vennie a maga dicsőséges részét. Ez a harc sokkal nehezebb, mint a nyílt ellenféllel szemben folytatott küzdelem. Az álnokság, a ravaszság fegyverei mindég megejtők. *Neki nem szabad megengednie, hogy ez a történeti hivatásra szánt, hős magyar nemzet ennek a démoni korszellemnek idegörlő csapdájába kerülve, önmagát megtagadja.*

Távol legyen azonban még a gondolata is annak, hogy a tisztikar bármilyen politikába — még ha az társadalmi politika is — beleavatkozzék. A világnézeti harc dicsőséges osztályrészét nem képzelhetem másként, minthogy a tisztikar nem tekintve sem jobbra, sem balra, esküjéhez hiven hajthatatlanul küzd a *keresztény (tyén) és nemzeti szellem érvényrejuttatásán mindenütt*, ahol ezt

hivatásán *belül* megteheti, hivatásán *kívül* pedig megközelíthetetlen erkölcsi és egyedül a történeti Magyarországért szakadatlanul munkálkodó magatartásánál fogva gerjeszt személye iránt minden oldalról tiszteletet és becsülést. Nagy önmegtagadást kíván ez a tisztól, ami azt jelenti, hogy a szerénység nemes erényének gyakorlása mellett csendes erélylyel dolgozik tovább, kívül a nagy tülekedésen, önképzésén fáradozva, minden eshetőségre készen.

Szilárdan meg vagyok a felől győződve, hogy a polgári társadalom nagy része, első sorban az a jobb sorsra érdemes, derék *közép osztály*, mely bár leszegényedett, de még nyomorában is hű maradt családi múltjához, nemzete nagyszerű hagyományaihoz, nemes fajának egy jobb jövő reménységébe vetett törhetlen hitével igyekszik sok-sok mulasztását jóvátenni. Éhez pedig első lépése legyen, hogy e romlott korszellem kísértéseit megvetve, a *komoly munka alkotó terére lép*, mert csak megacélozódott erkölccsel és hegyeket is elmozgató szilárd akarattal tudja porba sújtani az anyagiasság léha termékeit, jelesen a könnyelműséget, az önző kényelmességet, a meddő élvhajhászatot, mint előrevetett árnyékait a nemzet pusztulásának.

Erős a hitem, hogy a mai derék, elszegényedett középosztályunkban igen sok olyan „névtelen hős” van, aki lerongyolódottsága ellenére ajkába harapva, emberfeletti módon dolgozik, türe és némán várja sorsának jobbrafordulását; akinek büszke önérzete tiltja a zúgolódást; akinek lelke megvetéssel fordul el minden kaphatóságtól, a „jazz-band” erkölcsök feslettségétől; aki inkább szegény marad, de jelleme tisztaságából és rendíthetlenségéből mit sem enged. Ez a kétségenkívüli hibái ellenére is *nagyrabecsült középosztály fogjon*

tehát össze a szenvedésekben vele újból egygyé lett tisztikarral és térjen vissza nemzetünk dicsőséges katonai múltjának nagy sikerekben megszentelt nemes hagyományaihoz, ápolja és fejlessze azokat, mert miként hit és kard tartotta fenn ezt a nemzetet a múltban, azonképpen lesz ez a jövőben is minden, a közeli nagy háború hatása alatt az emberszeretet és a kultúra szent nevében tett megvesztegető és önámító hazugsággal szemben. Hiszen a tisztikar legnagyobb része is ebből a közép osztályból való, mely a nemzetnek ezer esztendőn keresztül gerincoszlopa volt. Ez az osztály a legfogékonyabb megértője a tisztikar minden panaszának és keserűségének. „A cifranymorúság” fogalmának leghivatottabb megismérője lett, amely legjobban méltányolja a társadalmi állás és a valódi tekintéllyel járó jogos igények kielégítését. Viszont a tisztikarnak is keresnie és meg kell teremtenie ezen osztálynak fentebb emiitett értékes elemeivel azt a láthatatlan nagy szövetséget és egységet, mely egymást megértő lelkekben fogantatva, a természetes ösztön biztosságával létesíti és tartja fenn közöttük a szoros kapcsolatot. Óh a rokonlelkek igen találékonyak szoktak lenni, mert kölcsönös bizalmuk alkotja azt az összetartó kapcsolatot, mely láthatatlanul és ismeretlenül is egy befűzi őket. Az a lelkek mélyéből feltörő elemi erő tehát, mely a nemzetet nagy elhatározásokra ösztönzi és sorsdöntő tettek végrehajtására képesíti, egyedül a kölcsönös bizalom és egyetértés sugalta hatáson alapszik, mely immár csak vezetőre vár, aki azt a vállalt feladat és nagy cél érdekében értékesíteni tudja. Ennek a keresztyn(tény) és hazafias szellem jegyében képződő láthatatlan erőnek megszervezése az anyagias korszellem hatásának legsikeresebb védőgátja. Nem!

Annak még többnek kell lennie, neki *korszellemmé* kell átváltoznia, mely megmenti a pusztulástól ezt a nemzetet. Szent önzésünk azt kívánja tehát tőlünk, hogy ez az *előnyös változás mielőbb* bekövetkezzék.

Azt a sok tévhitet a tisztikar életmódjáról, munkájáról, ennek értékéről és egyoldalúságáról mind az elfajult szabadelvűség szülte *anyagias korszellem csempészte be* a köztudatba, hogy *lejárassa a tisztikar s vele együtt a hadsereg tekintélyét*. Aki mindezt már a nagy háború előtt észre nem vette, azt legalább az u. n. forradalmak téríthették észre. Az immár világosan láthatja, hogy itt egy jól megszervezett, a legszigorúbb *következetességgel és rendszerességgel* végrehajtott *nemzetromboló munka* folyt, melynek *anyagias háttere* csak alkalmas eszközül szolgált a gyenge lelkek megtántorítására és félrevezetésére. Ez az áruló munka *furfangosabb* módon bár, de talán *még céltudatosabban, most is folyik*. Az eszközök a megváltozott viszonyokhoz alkalmazkodnak. A hadsereg most is céltáblája maradt annak az erkölcsromboló korszellemnek, mely egyedül a *pénz korlátlan hatalmában* véli nemzetellenes, alacsony céljainak megvalósulását. Ezért kell a hadseregnek, eső sorban *tisztikarának résen állania*, hogy *minden erkölcsi feslettségét (korrupciót), bárhol jelentkezzenek is azok, hatáskörén belül a legkíméletlenebbül, azonkívül pedig a saját példából folyó erkölcsi magatartásával megtorolhasson*. Álljon tehát szilárdan a tisztikar és ne csüggedjen el! Abban a tudatban vegye fel a harcot, hogy az *önzetlen szívű hazafiak igazságának, minden róluik tudatosan terjesztett tévhit ellenére előbb, vagy utóbb mégis győznie kell!*

Szenvedőleges magatartásunkat végre *ellen-támadásnak* kell egyszer már felváltani. Az örökös türelem és védekezés ideje lejárt. Fajunk nem áruhat el tovább oly képtelenségre valló gyengeséget, mely ellenségeinket *újabb támadásra* ingerli.

A támadás mindég az *erő tudatából* fakad. Ezt az erőt kell nekünk megsemmisítenünk, ha azt akarjuk, hogy az anyagiasság világnézetének túlnyomó számú hivei elhallgassanak. Valamely erő azonban csak *még nagyobb erővel* tudjuk letörni. Tagadhatatlan, hogy az a még nagyobb erő kizáróan a keresztény(tyén) erkölcs romlatlan talajából sarjadzik, miből viszont az következik, hogy az anyagiasság világnézetével szemben a keresztyén(tény) erkölcs fenséges elveit kell érvényre juttatnunk. Ez az a legnagyobb erő, mellyel az emberiség önmagát kormányozza. Nem hiába jegyezte meg Kant: „Két jelenség tölt el engem az isteni Gondviselés mindenhatósága iránt mély alázattal és csodálattal u. m. a csillagos ég felettem és az *erkölcsi erő* bennem”.

Semmi kétségünk sem lehet az iránt, hogy az erkölcs és az anyag eme döntő küzdelmében a *végső győzelem csak a hazafias és keresztyén(tény) erkölcsé* lehet, ha ennek megsemmisítő fegyvereivel a *nemzet szoros összetartása útján* okosan élni tudunk.

A középosztály és a tisztikar egymást megértő, önzetlen példája egyengesse mielőbb éhez a győzelemhez az utat!

A jó példa.

1920. elején a nemzeti hadsereg akkori fővezérsége nemzetvédelmi tanfolyamokat állíttatott fel azon célból, a hogy szervezésben levő magyar hadsereg tisztikarának fiatalabb tagjait a nagy gonddal kiválasztott polgári és katonai előadók előadásainak kételyeket eloszlató és lelket felemelő hatása alatt fegyelmezett és egységes gondolkodásra bírja. Az egyik, erkölcsi és szellemi kiválóságánál fogva kétségtelenül illetékes polgári tekintélynek ihletett ajkairól hangzott el akkor a hadsereget megtisztelő amaz állítás, mely szerint *a nemzet újjászületésének a hadsereg tisztikarából kell kiindulnia.* Ez a felfogás akkor a polgári társadalom és a hadsereg egymásrautaltságának és kölcsönös megértő, megbecsülő szeretetének hajnalhasadását jelentette. Ingatlan az a meggyőződésem, hogy ennek a kijelentésnek a horderejét sem polgári, sem katonai rszéről kellőképen nem méltányolták. De mit is jelent tulajdonképen az, hogy a nemzet újjászületésének a hadsereg tisztikarából kell kiindulnia? Ez a kötelességteljesítés és fegyelmezetség terén *a jó példa követésének az irányát jelenti,* ami az egész nemzet lelki újjászületésének az alapja.

Értsük meg jól, nem arról van szó, hogy a tiszt idegen hatáskörbe állandóan beleavatkozva mindenben oktatni akarná a polgárságot, csupán csak arról, hogy fogadott esküjéhez híven *saját személyére* nézve a *kötelességteljesítés* és a *fegyel-*

mezett gondolkodás terén olyan magatartást tanúsítson, melyet nemcsak alárendeltjeinek kell követniük, hanem amely hatásánál fogva önkénytelenül is átragad mindazokra, akiknek arról közvetve vagy közvetlenül tudomással kell bírniok. Hiszen az életnek nevelő hatása semmi egyéb, mint az abban adódó benyomásoknak, példának *önkéntelenül feldolgozása* mindazok részéről, akik világos tekintettel és gondolkodó fejjel járnak annak iskoláját. Ez az az úgynevezett élettapasztalás, t. i. az összefüggően vagy összefüggéstelenül szakadatlanul jelentkező benyomásoknak, példának tudatosan vagy öntudatlanul történő összehasonlítása, tanulságainak az értékesítése. Természetes, hogy mennél nagyobb az illető értelmi foka és önzetlenebb egyénisége, mennél több eszményiséget őriz meg lelkében hazája és pályája iránt, annál inkább tudja azokat a köz javára értékesíteni is. Ebből a szemszögből vizsgálva a kérdést úgy találjuk, hogy *a tisztikar nemzetnevelő feladata is lényegesen megváltozott a múlthoz képest*. Neki nem szabad megelégedve lennie a szabályzatoknak sokszor még a régi viszonyok szűk határaitra szabott és kizáróan reá, mint *csak katonára* vonatkozó szellemével, neki ezt mint *jó hazafinak* értenie kell kiterjeszteni tudni a polgárságra is, hogy mindenekelőtt a *a kötelességteljesítés és fegyelmezettség* terén képviselt felfogása az e téren sajnos, még oly nagy fokban mutatkozó ellentéteket megszüntethesse és az így keletkezett egységes felfogással a megértés, az összeforradás útját egyengesse. Természetesen ezt a munkát a tisztikar annál eredményesebben végezheti el, mennél megértőbb és nagyobb hatáskörrel bíró parancsnok áll mögötte, helyesebben, mennél több jó példát nyújt ez neki

ezen a téren. Csak ilykép adja tanújelét annak, hogy a *megváltozott korszellemet* megérti. A polgárság pedig csak így láthat közeledést a tisztikar részéről a nemzeti szellemhez, kezdeményező akaratot a kölcsönös megértéshez, komoly törekvést a vállvetett együttműködéshez.

Nagy baj, hogy bizony mindkét részről vannak igen sokan olyanok, akik a múlttal nemcsak szakítani nem tudnak, de nem is akarnak, sőt azon dolgoznak, hogy minden lehetőleg úgy maradjon, mint régen, az úgynevezett kipróbált alapokon volt. Ezzel nem azt mondom, hogy minden rossz, ami régi volt és minden csak azért jó, mert új. A mindenáron ellenzékieskedni akarás éppen olyan hiba, mint a bírálatnélküli belenyugvás mindenbe. Egyik gondolkodás sincs a helyén, ha haladni akarunk. A csökönnyösen maradi és a mindenáron újítani akaró álláspont között az egészséges fejlődés jegyében a helyzetnek legjobban megfelelő megoldásokat találni: az igazi haladás titka. Mi csak úgy haladhatunk, ha mindenek előtt *jövönket biztosítjuk. Jövönk biztosításának kell tehát legfőbb célunknak lennie!* Ezt polgárnak és katonának egyaránt meg kell értenie. Most csak az a kérdés, hogy jövönk biztosításának ebben az odaadó munkájában mennyire támaszkodjunk történeti hagyományainkra?

Mi katonák, valljuk csak be őszintén, hogy a hadseregnek nemzeti alapon és szellemben történt fejlesztése és kiképzése terén, miként a múltban, azonképen a jelenben is, még mindig és következetesen hátralékbán vagyunk. A múlthoz képest kétségtelenül nagy a haladás. Régen különösen a közös hadseregben, azt tartották, hogy a hadsereg békében kizáróan a katonai szolgálat és ismereteknek elnyerésére szolgáló iskola, annak tehát a

hazafias erények és a hazaszeretet ápolásában és nevelésében részt nem kell venni, miután azokat mindenkinek már az anyatejjel kellett magába szivnia és a polgári életben kell magában nagyra nevelnie. A legfelsőbb hadúr a „császár” és a nemzet különben sem voltak soha jó barátok. A nemzeti érzés hanyatlása egyébként már a kornak a szellemében, t. i. a *szabadosság* és az *anyagiasság* virágzásában rejlett. Most azonban egy négy és fél évi nagy háború tapasztalásai alapján egész más a helyzet. Megtanultuk, hogy *egyedül* a *nemzeti öntudat* és *faji jellemre* épített nevelés tudja kifejleszteni bennünk azokat a képességeket, melyek nemcsak a legnagyobb összetartó erőt képviselik, hanem a jelenkori harc idegölő hatása következtében a lélek egyensúlyát leginkább megőrzik. Valóban *faji jellemünk* és nemzeti öntudatunkból fakadó *szellemünk* a mi legnagyobb erőforrásunk és leghatásosabb harceszközünk is, mert nemcsak mindig *előre ösztönöz*, hanem a pusztító tűzgépek lélekmegrendítő hatása alatt *kitartani* és a győzelemben *bizni* is megtanít. Ezt a szellemet kell tehát a tisztikarnak a történelem és a nemzeti hagyományok útján ápolnia és a hadsereg minden egyes tagjában a lehető legmagasabb fokra kifejleszteni. Ennél az áldásthozó munkánál azonban nem szabad a példának egyszerű elősorolásával megelégednie: neki különösen értenie kell ehhez, hogy azokat a hatásokat is visszaadja, más számára megérthetővé tegye, melyek az ő lelkét lenyűgözték és a vezetés nehéz munkájára alkalmassá tették. Ezeknek a példának illetően feldolgozása a magyar léleknek alapos ismeretét tételezi fel. Mindebből pedig az következik, hogy katonai hivatásunkat a technika köréből inkább a lé-

lektan világába kell átterelnünk, a hol bőségesen megtaláljuk mindazokat a fegyvereket, melyek birtokában nemcsak a lét- vagy nemlét harcának legnagyobb műszaki felkészültségével szemben is szilárdan megállunk, hanem nemzeti jövőnk kiépítését is leginkább biztosíthatjuk. Csak arra vigyázzunk, hogy nemzeti hagyományaink tisztelettel teljes ápolása mellett ne ragaszkodjunk azokhoz *mereven*. Azok szelleme csak *támasztékul* szolgáljon nekünk nemzeti jövőnk továbbépítésénél.

Íme egy új, még majdnem néptelen terület, az önző anyagiasságnak minden magasabb eszményt elkoptató sivár világa után. Ezért kell a magyar tisztnek *nemcsak katonának* lennie, hanem olyan férfiúnak is, akinek a *lelki élet szükségletei és követelményei iránt érzéke van*, annak erősségeit szükség esetén fegyverbe szólítani tudja és a győzelem érdekében a rajongásig fokozhatja. A tisztnek hivatásához tartozik tehát az emberi *lélek ismerete*, hiszen emberekkel bánik; hogy értse meg tehát azok cselekedeteit, ha lelküket nem ismeri?! A világháború egyik legnagyobb, — mondhatnám — döntő csatája a marnei csata is csak azért végződött a német fegyverekre hátrányosan, mert a német vezérek egy része lélektani szempontból nem állotta meg a helyét. Az okosság és tudás túltentgett bennük a nagy, vezető jellem rovására.

Emberismeret nélkül nem lehet csapatot vezetni, de nem lehet emberekkel érintkezni sem az együgyűség, sőt korlátoltság vádja nélkül.

Ezek után vájjon nem állíthatjuk-e jogosan, hogy mind polgári, mind katonai részről az emberismeret terén nem történt-e már több esetben a botlások egész sorozata, miből folyóan a személy teljes félreismerése folytán valamely intézmény a kivá-

natos értelemben nem működött. E tétel igazsága különösen reánk vonatkozik, az *érdemetlen egyéni pártfogás* országára, ahol még a legszentebb ügy diadala is elválaszthatatlan annak a névnek sokszor felismerhetően mesterkéltsé varázsától, melyet nem annyira az érdem, mint inkább a rokonszenv színez ki kissé ríkítóan. Egy bizonyos, hogy t. i. minden Ítélethez, bármire vonatkozzék is az, az *egyéni érdekelttség hiánya*, tehát a *cselekvési szabadság teljessége* szükséges. Most csak azt kérdezem, nem ritka-e az az ember nálunk, aki cselekvési szabadságát *minden tekintetben* megóva, ítéletének megalkotásában és kimondásában *teljesen független*? Ezek mindenesetre kivételek, a nagy többség azonban korántsem ilyen, hanem olyan, melyet cselekedeteiben kicsinyes szempontok — egyéni érdekek — befolyásolnak és korlátoznak. Ennek pedig az a következménye, hogy áruba bocsátja lelkiismeretét, alkalmazkodik, vagy legalább is kiegyezik önmagával. Innen van az, hogy minél nagyobb értelmi fokon áll valaki, — tehát nem minél műveltebb — annál jobban tud érzelmeivel színészkedni” is, *annál nagyobb képmutató*, ha lelkében az arany borjú imádata él. Most érkezünk el oda ahová akartam, t. i. az érzelmek őszinteségének a hiányához, a látszatra törekvéshez, a mindenáron különbnek lenni akaráshoz és az ebből folyó kicsinyes irigykedéshez, hatalmi féltékeny kedéshez, megszólásokhoz, ármanykodásokhoz, vagyis társadalmunk szétagoló tényezőihez. Ez a polgári társadalom miért legyen tehát éppen a hadsereggel jó viszonyban, mikor annak tagjai egymás között sem férnek meg? De vájjon a hadseregen belül sokkal jobbak-e ezek a viszonyok?

A sértett hiúság olykor bizony még itt is túlteszi

magát a tisztelet és a fegyelem korlátjain, máskor pedig a szolgálati és a szolgálatonkívüli viszony összezavarása idéz elő állandóan nyomot hagyó félszegségeket. Mi következik mindebből? Az alakiaskodás, elszigetelődés, az egymás közötti széttagolódás, összetartás hiánya. Mindezek azonban csak függvényei azon *közös alapbajnak*, mely az eszményektől elszakadás mellett az egyéni önzés szűk látóhatárainak mértéke szerint csak *az anyagi javakban keresi és találja meg életének legfőbb célját és egyedüli boldogságát*.

Ha már most a nemzet újjászületésének a tisztikarból kell kiindulnia, elengedhetetlen, hogy ez a kor felületes és múló áramlatával szemben *lelkében még csak legyengíteni is engedje az eszményiség erejét*, annál kevésbé — még átmenetileg is — *lemondjon* arról. Hiszen minden tetteknek *példaadó erejét* éppen az *eszményiség zománca* adja meg, azonban nem a futólagos látszat szerint, hanem a tények belső erejénél fogva, mely szakadatlanul kicsendül belőlük. Mivel pedig hadseregünket a szó legnemesebb értelmében a *nemzetnevelés egyik hatalmas tényezőjének* szeretnők látni, természetes, hogy a tisztnek, mint *nemzetnevelőnek* alapjellem-színfokozatát is az *eszményiségnek* kell *megadnia*. A hadsereg szelleméből ennek a kiapadhatatlan erőt sugárzó eszmének kell tehát visszatükröződnie, ha ezt a nemzetet *küzdő szellemben*. — miként az másként alig lehetséges — akarjuk nevelni. Szinte érzem, hogy ezen a kijelentésen sokan fennakadnak, nem tudván, mit értsenek alatta, Pedig az nem más mint a szenvedélyig fokozott *kötelességérzet*, az erkölcsi *fegyelem* és feltámadásunkba vetett *hitünk* és szilárd *akarattunk* összetes kifejezője. Tegyük

lelkiismeretbeli kötelességünké, hogy mindazt, ami nemzetünk javára szolgál, — ha a hivatásunk körén kívül is esik — erőnkhez képest teljesítjük. Nemzetünk iránti kötelességeinket éppen úgy ébren kell tartanunk lelkünkben, mint akár a személyünk, családjunk és hivatásunk iránt érzett feladatainkat. Mindenikkel szemben *felelősséggel* tartozunk, melyet csak úgy vállalhatunk, ha a vele járó kötelességet valóban teljesítjük is. A kötelesség teljesítését és a felelősség készséges vállalását tehát hatodik érzékünké kell tennünk. Miként látjuk, a nemzetünk iránti kötelesség lelkiismeretes teljesítése mennyi sok közös találkozási és érintkezési pontot, tehát együttműködési és megismerési lehetőséget rejt magában.

Ami pedig az erkölcsi fegyelmet illeti, erre vonatkozóan csak a *meggyőződészerű cselekvésre* és az *általánosság érdekeire* utalok; annak tehát nem a büntetéstől *félelmen* kell alapulnia, hanem afeletti lelkiismeretes *meggyőződésünkön*, hogy amit cselekszünk, az a nemzet érdekében *úgy* van helyén. Ez az a fegyelem, mely *nem* elnyomja, de egyenesen *kifejleszti a jellemet* és ezt a talpig férfiuság minden tulajdonságával felruházza. Ilyen jellemékké kell tisztikarunkat nevelnünk, mely miként helyt tud állani önálló meggyőződéséért, azonképen magába is tudja azt fojtani önfegyelmességével, ha magasabb érdek ezt így kívánja tőle.

Az erős hit és szilárd akarat terén állunk leggyengébben. Sem hit nélkül akarni a nemzet feltámadását, sem akarat nélkül hinni a nemzet feltámadásában nem lehet. Hitünk nagysága éjs akaratunk törhetetlensége önérzetünkön és önbi-zalmunkon múlik. Önmagunkat időnként azért kell

kipróbálnunk, hogy képességeink igazi fokának tudatára ébredjünk. Minél erősebb ez a tudat bennünk, annál odaadóbban fogunk tudni hinni és ellenállhatatlanabban akarni is.

Íme, a küzdő szelleme alkotó elemeire szétbontolva! Nem lenne azonban teljes ennek elképzelése az *izzó haza- és fajszeretet* serkentő és bátorító erőinek csodálatos hatása nélkül. Egyik sem elég önmagában ahhoz, hogy valami nagyot alkothassunk. Pedig *nagy eredmények csak nagy elhatározásokon* múlnak. Ilyenekre kell előkészülnünk, mert ilyenek várnak reánk.

Ez a jövő, a feltámadás útja! Ezen az utón kell a tisztnek kristály tiszta és acélosan szilárd jellemével, az *eszményiségben* fogant és egyedül a haza üdvét célzó hazafias gondolkodásával és magatartásával példaadóan előljárnia. Meg vagyok győződve, hogy *nem egyedül* fog haladni. E téren *mindnyájunknak* találkozunk kell, még pedig fokozatosan aszerint, amint a tisztikarnak ez a csendes eréllyel folytatott nemzet nevelő munkája a polgári társadalomban *méltánylásra talál*:

A fél utón találkozást azonban csak az *elfogulatlan, becsületes és őszinte gondolkodás és magatartás tesz lehetővé*. Ezek nélkül csak saját kárunkon tanulunk. Ebből pedig már éppen elég volt!

A jövő távlata.

A magyar nemzet lelkén a *tehetetlenség* lidércnyomása ül. úgy van vele, mint aki azt álmodta, hogy megalázták és leütötték, e feletti önszégyében tehát, természetes életösztönétől hajtva, visszaütni próbál, azonban erőtlen karjai lehanyaglanak* A valóság megálmodásának ez a kínos érzete azonban a *nemzeti és faji öntudatraébredés* hatása alatt lassanként oszladozni kezd. Megismétlődik tehát az a történeti folyamat, midőn a magyar nemzet újból megtalálva önmagát, a lelkében tetszhalottnak vélt *nemzeti és faji öntudat* erejével új életre ébred, mint ahogy a régi görögök csodamadara, Phönix is minden ötszáz évben feltámad, a fészken elégetett atyja hamvaiból. Jairus leánya, aki „nem halt meg, csak aluszik”, a megváltói szóra nagy fekete szemeit felnyitja, azután csodálkozva körülnéz, felkél és járni kezd. Mi ez idő szerint mégcsak felkelés közben vagyunk. Járásunk irányát és szaporaságát *a faji öntudatnál* fogva életösztönünk és a még megmaradt erőnk fogja megszabni. Ezt az életösztönt erővel teljesen és célszerűen támogatni: a helyes nemzeti politika. Ezért elsőrendű állami feladat *a faji öntudatnak*, mint a magyar nemzeti fennmaradás nélkülözhetetlen feltételének a *megvédése és fejlesztése*. De ez az *erős faji öntudat és önérzet*, mint *a nemzetnevelés erős sziklabástyája*, még *a közös megértés és egyetértésnek is az uditó forrása*.

Egy életrevaló nemzeti politika a jelen időszaki kérdéseinek megoldásán kívül mindig *a nem-*

zet jövőjének biztosítására is törekszik. Ez pedig elsősorban abban áll, hogy ifjúságunkat készítjük elő a jövő nagy feladataira. *Sok erkölcsileg, szellemileg és testileg egészséges, mindkét nembeli ifja az igazi gazdagsága és ereje egy nemzetnek.* Nekünk nemcsak számban, de *értékben* is emelkednünk kell. Ennek elérésére bármilyen nagyra látszó áldozat sem sok, hiszen az ilyen módon keletkezett új nemzedék termelő munkája bőven ellensúlyozza az érdekében kifejtett és futólagos tekintetre áldozatnak látszó befektetést. Heraklit, az ephesosi bölcsész, mondta egyszer: „Minden dolognak küzdelem az eredete”. Ezért kell tehát minden ifjában már a *jövő küzdelmek harcosát* látnunk, akit az észszerű nemzeti politika mindazokkal a képességekkel még idejében felruházni törekszik, melyek az ifjút említett küzdelmek sikeres megvívására rátermetté teszik. A tanulást tehát nem az ismeretszerzés, hanem mindenekelőtt a *nevelés* szempontjából kell értékelnünk. Ezért kell a még idejekorán felismert és helyesen felfogott nemzeti testnevelés ügyét is elsősorban a *népegészség szolgálatába* állítanunk. A faj egészségtan (eugenika) lelkiismeretes és következetes művelésével pedig el kell érnünk, hogy mindenekelőtt a csecsemőhalandóság nagy arányszámai, (Magyarországon az egy éven aluli korban meghalt csecsemők 1924. évi átlaga még mindég 15.7%-a az ugyanazon évben születetteknek. E téren 1910-ben mindjárt Oroszország 24.3%-a után következünk 20.4% arányszámmal.) az „egyke”-rendszer pusztításai csökkentessenek, a nemi bajok, alkoholizmus és a tüdőgümőkór fokozatos szivóssággal az elképzelhető legszűkebb határok közé szoríttassanak. *A messze kiható és valóban eredményes kulturtevékenységnek itt*

van a kiinduló pontja. Attól ugyan nem kell félni, hogy úgylis sokan vagyunk, a meglévők sem tudnak megélni, mert hiszen egyrészt a termelés fokozásával óriási munkaalkalmak lehetősége nyílik meg, másrészt az egészségesebb fejlődés az igazságosabb kiválogatódást is lehetővé tenné, ami ma, a létért folyó küzdelem idején, koránt sincs úgy.

Azt hiszem, hogy vitánkívüli amaz állításom, mely szerint minden egyéni és társadalmi törekvésünknek a történeti Magyarország helyreállításának magas szempontjába kell beállítva lenni. Ha pedig ez így van, akkor én ma nem látok fontosabb kérdést a nemzet védőképességének a lehetőség szerinti lelkiismeretes megszervezésénél. Egy nemzet védőképességének azonban nemcsak a jól megszervezett és nagy számú hadseregben kell megnyilvánulni. Ez már csak a *függvénye*, a *végső eredménye* annak a gondosan megszervezett munkának, mely a nemzet minden egyes tagját első sorban *lelkileg* és *testileg egészségessé* és *megelégedetté* kívánja tenni. Ha a nemzet ezen egészségi állapota nem kifogástalan, akkor hadserege sem lehet megfelelő bármilyen fegyverzettel és technikai felkészültséggel rendelkezik is; ezek szerint védőképessége is csak fogyatékos lesz. Most pedig akár Kossuth Lajosnak azt a kijelentését veszem alapul, hogy: „A haza és a nemzet sorsát szíven viselő minden polgárnak el kell ismernie, teljesen át kell éreznie, hogy a nemzet védőerejének fejlesztése, az ifjúság *legszentebb hivatására*, *a haza védelmére*, *testnevelés útján előkészítése*, *testben és lélekben megedzése* a *legfontosabb hazafiúi kötelesség*: akár pedig abból a scharnhorsti elvből indulok ki, mely szerint: „*Az állam minden*

lakója annak született védelmezője”; akár pedig azt az amerikai elvet tartom szem előtt, melynek értelmében „A népet *helyes vezetés* mellett már békében kell olykép befolyásolnunk, hogy *háborúban gyorsan jó katona lehessen*”: mindenképen arra a szilárd következtetésre kell jutnom, hogy rettentő sorsunk közepette ma mindenféle Kellog egyezmény ellenére *mindenkit katonává kell nevelnünk*.

Félre tehát ma minden antimilitarista és pacifista törekvéssel, mely ennek az egészséges lendülettel megindult nemzeti mozgalomnak az erejét csökkenthetné. Senkinek sincs joga a magyar ifjúságnak ezt a nemes hevülettel és áldozatkészséggel vállalt hazafias kötelességét lekicsinyelni, annak sikere iránt kishitűen kételyt támasztani! Nincs joga — mondom —, mert *az ifjúságé a jövő, ennek minden feladata és ezekkel járó felelőssége*. Aki ezt nem tudja, vagy nem akarja belátni, az álljon inkább félre, de ne tetszelegjen magának a fontoskodó kerékkötő kétes szerepében. Ezeket törte le Clemenceau a háború folyamán kíméletlen eréllyel és a következesek neki adtak igazat.

De már a nemzetti nevelés szempontjából is elengedhetetlenül szükséges volna, ha a nemzet közfelfogása legalább *a nemzeti védelem* kérdésében nyilatkoznék meg egyöntetűen. Ezzel a kétségenkívül helyes gondolkodással olyan támpontot nyernénk, mely a polgári társadalom és a hadsereg áthasonulásának kiinduló alapjául szolgálhatna. A nemzeti védelem mai trianoni szűk határai között is mennyi kihasználatlan érintkezési pont kínálkozik mindkét elem értékes tényezőinek összekapcsolására. Hát még, ha az említett álláspontok bármelyikére támaszkodva, legalább *lelkileg*

alkothatnánk egy hadsereget! A magyar lelket ismerve, milyen félelmetes lehetne az még ilyen állapotában is; ha pedig a szó legtágabb és legmagasztosabb értelmezésében megvalósítandó *általános védkötelezettségre* gondolok, könnyen el tudom képzelni *jó vezetés mellett* annak minden akadályt ledöntő hatalmát, nagy nemzeti célunk eléréséig. Tagadhatatlan, hogy az *általános* milicz kényszer, még inkább pedig a kivétel nélkül mindenkire egyformán kiterjedő általános *védkötelezettségnek*, melynek alapján kiegészítve a jövő magyar hadseregét, elképzelem — amely csonka formában a nagy háború előtt is fennállott —, *nagy nemzetnevelő hatása van*. Ez különösen most tűnik fel, mikor katona-napszamosokból álló, szorosan meghatározott, csekély létszámú zsoldos hadseregünk van, mikor szinte szokássá vált már sok apának fegyelmetlen, kicsapongó fiára vonatkozó azon panaszos feljajdulása: „Mikor soroznak már, hogy fiamat katonának vigyék és emberségre megtanítsák?!” Bizony a lélektannak a mérlegetlés körén túl eső lehetőségeivel (imponderabiliák) nem foglalkoztunk. A nagy háború azonban sok látszatot leleplezett. A tényeket minden emberi mesterkedés nélkül pőrére vetköztetve állította elénk. Mélyreható oknyomozása feltárta a lélek bensejében rejlő hajlamokat és ily módon a lélektant a katonai tudományok bölcsőjévé avatta. És mintha a francia tisztikarnak nagyobb lélektani ismeretei (a felsőbb katonai tanfolyamokban a lélektan kötelező tantárgy. Rendszeresítésének szükségességét nálunk a katonai iskolából történt kijövetelem óta hirdetem) tették volna lehetővé azt, hogy a francia katonánál az előbbi háborúk tanulságaiból folyóan tapasztalt *kitartás hiánya* nehéz

helyzetekben, *balszerencse elviselésének képtelensége, a pánszerű rémülés iránti fogékonysága* a nagy háborúban sehol sem mutatkoztak. Elvitázhatatlan, hogy az általános védkötelezettség *fegyelmező hatása, a francia néplélek ismerete* és a francia tisztikarnak evvel *bánni tudása* végül a mögöttes ország lelkének és erkölcsének erélyes *megrendszabályozása* idézték elő a kitartást a végső győzelemig.

Az általános védkötelezettségnek a német népre gyakorolt hatása a fegyelmezett és öntudatos *talpigférfiúság* (Manneszucht) gondolatának megvalósításában és a hadsereg útján a német népbe bevitelében áll. Ezért írja a német katonáról Cherfils tábornok az „Echo de Paris”-ban, az 1915. év őszén, a Champagneban lefolyt nagy harcok után: „A német valóban katona. A fegyelem benne hússá és vérré változott. Ebben rejlik az ő legnagyobb ereje”. Ama tény ellenben, hogy az 1916. évi júliusi Somme-menti francia-angol támadás alkalmából a német hadvezetőségnek sikerült az arcvonal minden részén harcoló, legalább tíz különböző hadosztály 20 zászlóaljából rögtönözött seregtesttel a nagy francia-angol támadást megállítani: a mellett bizonyít, *hogy a fegyelem összetartó és átalakító ereje a népet és a hadsereget teljesen egyneművé változtathatja*. A fegyelem terén ennél magasabb teljesítmény katonai értelemben alig képzelhető.

Hogy állunk azonban a magyar néplélekkel? A magyar néplélekben mind a német, mind a francia lélekből van valami. Előbbiből az *önérzetes férjijellem*, utóbbiból a *nagy és magas képességeknek* közvetlenül az *alacsony indulatok melletti megférése, a szélsőségek szeretése*; ami ellenben

egyikben sincs meg olyan nagy fokban, mint a magyarban: ez a *józan emberies érzés és gondolkodás*, mely — miként azt a háborúban láttuk — az emberben tanyázó állatot felülkerekedni lehetőleg sokáig nem engedi. Nagy tanulságot rejt ez magában részünkre a magyarral szemben alkalmazandó *különböző fegyelmező eljárás* tekintetében. Ennél pedig nem a mostani anyagot kell tekintetben vennünk, hanem azt, *mely az öntudatra ébredés és erkölcsi újjászületés hatása alatt a jövő számára fokozatosan nevelődik*. A józanság és becsületérzés, vagyis az *ész és szívre egyaránt kifejthető hatás*, párosulva a *vezető erkölcsi túlsúlyával*, fogják e téren a helyes megoldást eltalálni.

Nekünk arra kell törekednünk, hogy minden *nemzeti* intézményünk gyökerét hazai talajba, a *magyar jellem televény földjébe* süllyesszük, mert csak a *nemzeti lélek mélységeiből* szívhatják fel azokat a táplálékokat, melyek céljuk szerinti virágzásukhoz és fejlődésükhöz szükségesek. Így van ez egyik legfontosabb nemzeti intézményünkkel, a nemzetnevelés egyik főtényezőjével, a hadsereggel is, mely — sajnos — még mindig úgy él a köztudatban, mint a régi idegen szervezetnek a maradványa. Akármennyi legyen is ebben az igazság, az az egy bizonyos, hogy *a csonka test hiányzó szerveit a meglévőknek annál tökéletesebben kell pótolniok*. Mit jelent ez? Azt, hogy a meglévőknek *annál nemzetiebbéknél kell lenniök*, vagyis nemzeti jellemünket annál ékebben kell kidomborítaniuk. Ha azt nem akarom, hogy ezt az állításomat pusztán *szóvirágnak* tekintsék, akkor ezt közelebbről meg is kell magyaráznom.

Azt a kérdést, hogy nemzeti nevelésünk szempontjából milyen a *népünk jelleme*, már Wesselényi

felvetette. Sajnos népünk jellemének megállapításával eddig igen keveset törődtek. Hiszen Széchenyi maga mondta: „Soha nem volt olyan fejedelmünk, aki a magyarnak minémiségéhez akarta és tudta volna alkalmazni a népnek teljes kifejlését.” Eképp maradtunk mi el e téren is. E fontos kérdés elhanyagolása folytán terjedt itt el az idegenimádat, mely mind jobban elhalványította a nemesen büszke magyar jellemet. Ha tehát nem tudjuk, hogy *milyen* is az az *igazi magyar jellem*, legalább azt állapítsuk meg, hogy *mi milyennek tartjuk*, vagy *milyennek szeretnők azt látni?! E tekintetben nagy segítségemre van az a józan, hazafias; érzésre és gondolkozásra valló levél, melyet „A néplélek ereje” c. közleményemre Párizsból egy magyar munkástól kaptam. A levél majdnem teljtartalmúlag így szól:*

„Én fiatal ember vagyok és egyszerű munkás, de magyar az utolsó lehelletemig. Örömmel olvastam irányadó sorait, melyek főleg nekünk szólnak és a fiatalabbaknak. Cikkének tudományos részeit nem bírálhatom, de az intelem, a buzdítás, mely a fiatal nemzedéknek szól, nagyon helyes. A magyar polgári társadalmat erősen kell nevelni ebben az irányban. Nagyobb hazafiságot és több önértetet kell bírnia népünknek”.

„Én négy éve vagyok itt és elég jól ismerem már a francia népléket. Soha panaszt nem hallottam a franciáktól a katonai szolgálat ellen. Itt az természetes, éppúgy, mintha egy felnőtt tud irni és olvasni. Ezzel szemben nálunk még a régi békeidőben, egy módos ember fél vagyonát feláldozta csak azért, hogy a fia katona ne legyen. Azután milyen szörnyőség az ilyen nóta, ezt dalolták a besorozott legények mifelénk: Édes-

anyám, minek szültél, ha katonának neveltél.” Ezt a fekélyt kell kiirtani a mi népünk lelkéből. Sok gyászmagyar van, aki a levente-egyesületek ellen beszél. Szomorú dolog, hitványság. Egy magyarra tíz ellenség jut, tehát még erősebben kell minket nevelni, de meg van ez itt a franciáknál is. Csakhogy itt egyenesen katonai oktatást nyernek a 17—20 év körüli ifjak esti és vasárnapi tanfolyamokon. Tanulnak drótnélküli táviratozást, matematikát, tereptant, vasárnaponként gyakorlatokat fegyverrel és lovaglásban is kiképezik őket. Ez kellene még nálunk is s főleg a felsőbb iskolai ifjakat kellene megnyerni. Pl. a gépészeti felső ipariskolásokat a műszaki csapat tagjait kiképezni és így tovább. Nem fontos a vasárnapi korzózás és alvás, de fontos a nemzeti létünk, a jövőnk, a kenyerünk.”

„Én most nem vagyok magyar állampolgár, katona sem voltam, bár különösebb hibám nincs. De sajnálom is, hogy nem voltam katona, mert így nem értem a harcászatot. Pedig erre szükségem lesz még, mert míg nem lesz úr a magyar saját földjén, addig nem lesz béke.”

„Bocsásson meg Kegyelmes Uram, ha alkalmatlankodom levelemmel, de jól esett ezeket Önnek megírnom. Önök nem járnak egyszerű emberek között és így nem lesz értéktelen megtudniok, hogy vannak, akik nagyon is helyeslik azt a szép tervet a mi sorainkból is, amellyel fel akarják építeni a mi Erős, Boldog és független Magyarországot.”

Én a magyar jellemet *részben* ilyen önzetlennek, hazájáért rajongónak, józannak, tudnívágyónak, a komoly munkát megbecsülőnek képzelem.

Ha most még a lelki szemeim elé varázsolt

jövő távlatában a hadsereget keresem, ezt minden valószínűség szerint *kicsinynek*, de kiválogatott emberekből állónak fogom látni, melyet az *összes* kiképzett, alkalmas hadiköteletekből álló, *milic-rendszerű, sokkal nagyobb hadsereg* lesz hivatva támogatni. *Ez a hadsereg* azonban csak akkor fog feladata magaslatán állani, ha tagjait a megalkuvásra nem hajlandó *keresztény (tyén) becsület* és a halállal is dacoló *kötelességérzet* hatja át. Csak így lesz az méltó ősi vitézi hagyományaihoz, mert tudvalévően *a vitézség nem egyéb, mint e kettő összetétele.*

Ilyen, *erős akarat*tal és *önfegyelmélettel* párosult *szilárd jelleműnek* szeretném tehát én a magyart látni. Éppen *most* van a legnagyobb szükségünk az ilyenekre.

Neveljük azért a nemzet mindkét nembeli ifjúságát ebben a szellemben. *Micsoda más távlat nyílik majd meg akkor* a polgárság és a hadsereg kölcsönös megértése terén is, *ha mind a kettő ugyanabban a szellemben nevelődve, egyformán gondolkodik, érez és cselekszik!*

Élénken el tudom képzelni a nemzeti jövő ama távlatképét, melyben a polgári társadalom és a hadsereg egymás törekvéseit és vállvetett munkáját nemcsak összhangzatosan kiegészíti, hanem egymás iránti elfogultság nélkül, vetélkedve küzdenek a nemzeti jövő nagysága és boldogsága érdekében.

Csak az ilyen erkölcs és szellemmel táplált *közös munka* árán lehetünk ismét urai a mi „Nagy-Magyarországunk”-nak. *Erős hittel bízunk tehát ennek eljövételében!* Hiszen *közös akarat, összetartás és egyetértéssel munkálkodunk érte!*

Záró szó.

Nem írhattam meg mindent és nem írhattam meg úgy, amint az talán kívánatos lett volna. Az ítélő képesség és a látnoki erőnek azonban nem nagy fokára van szükség annak kitalálásához, ami ezekből a cikkekből hiányzik.

Mi a legjobbat akarván létrehozni, rendszerint *tul sokáig* szoktunk gondolkodni a helyett, hogy lehetőleg gyorsan és határozottan cselekednénk.

Kevesebbet gondolkodjunk tehát, ellenben mielőbb és erélyesen cselekedjünk, amíg nem késő! A kétkedőket és késedelmeskedőket bevégzett tények elé kell állítani.

Nemzetünk feltámadásának ez az a *egyedüli és egészséges útja!*

Szerző.

Tartalom.

	Oldal
Előszó	3
A nemzeti jellem és viszonya a hadsereghez	5
Kiváló férfiak példaadó összetartása.....	13
A nemzeti közszellem.....	19
A fegyveres hatalom	28
A hadsereg belső értéke.....	37
Kifelé kívánczó erők.....	49
Néplélek ereje	60
Kölcsönös megértés	72
Anyagias korszellem	82
A jó példa.....	91
A jövő távlata.....	100
Zárószó	111